

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY

EMLÉKEZETE.

SZENTTÉ AVATTATÁSA HÉTSZÁZADOS ÉVFORDULÓJÁNAK
VÁRADI ÜNNEPLÉSE ALKALMÁVAL

KÖZREBOCSÁTJA

BUNYITAY VINCZE

VÁRADI CZ. KANONOK.

BUDAPEST

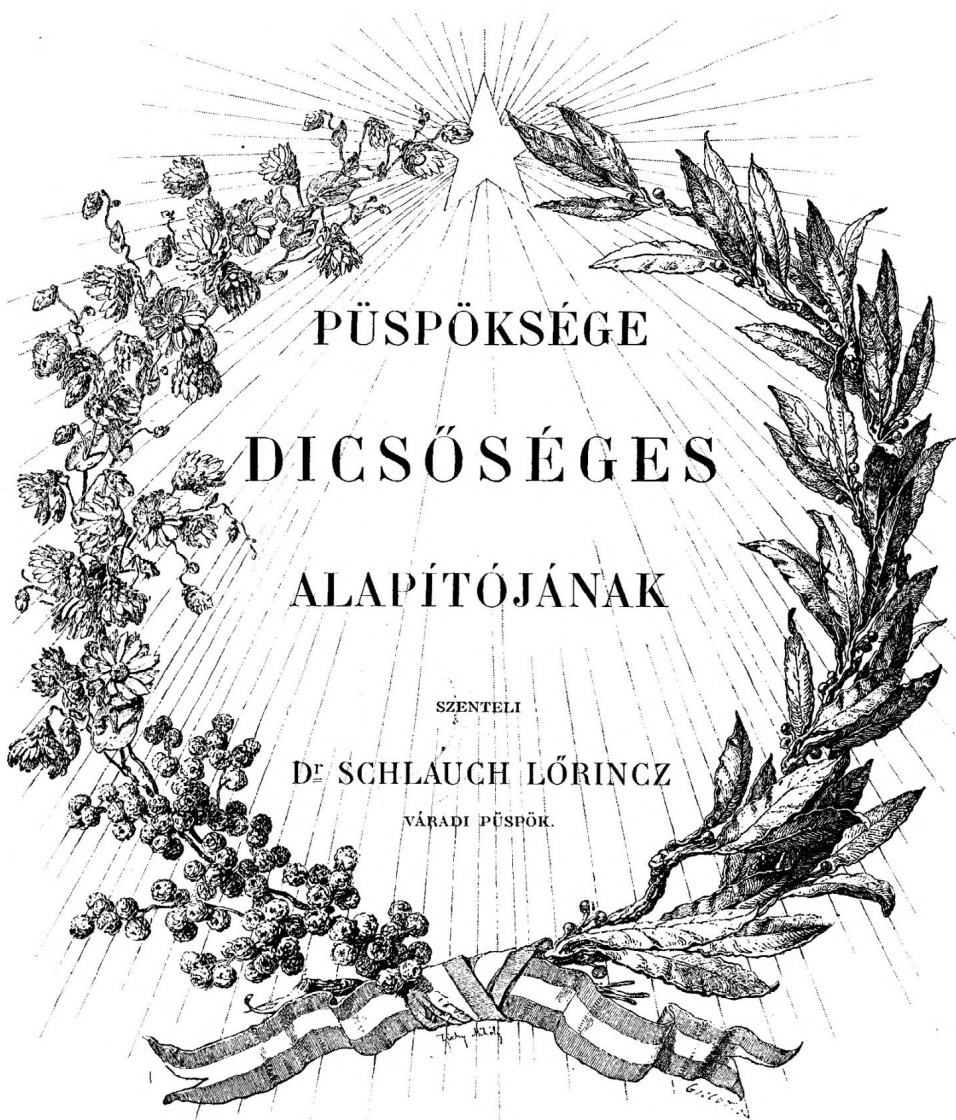
1892.

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY

EMLÉKEZETE.

PÜSPÖKSÉGE

DICSŐSÉGES

ALAPÍTÓJÁNAK

SZENTELI

DE SCHLAUCH LŐRINCZ

VÁRADI PÜSPÖK.

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

Szent-László király legendája	3
-------------------------------------	---

MÁSODIK RÉSZ.

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY AZ Ő HALÁLA UTÁN.

Sirja	35	Temetkezés Szent-László lábaihoz	51
Szentté avattatása	38	Templomok Szent-László tiszteletére	52
Ereklyéi	42	Képek	53
Búcsújárások Szent-László király sir- jához	47	Érnek	56
Eskü Szent-László sirjára, fejére	49	Pecsétek	58
Az ereklyék háborúba vitele	50	Szobrok	59
		Költészet. Zenc. Szónoklat	63

HARMADIK RÉSZ.

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY FENMARADT EMLÉKEI.

Ereklyéi	76	A váradai püspökség	85
Oklevelei s pecsétje	80	A zágrábi püspökség	85
Törvényei	82	Szent-László-fürdő Várad mellett	86
Pénzei	83	Szent-László szekere az égboltozaton	87
A szent-jobbi apátság	84		

RAJZOK.

A kezdőbetűk és záróképek rajzait herczeg Windisch-Grätz Lajosné, született Dessewffy Valéria grófnő, Vécsey Paulina bárónő és Wenckheim Kriszta grófnő Szent-László király iránti keresztény buzgóságuk sugallatára készítették és honleányi hódolattal a szent királynak felajánlották.

ELSŐ RÉSZ.

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY LEGENDÁJA.

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY LEGENDÁJA.

SZENT-LÁSZLÓ EREKLYETARTÓJA ZSIGMOND MAGYAR KIRÁLY KORÁBÓL.
RAJZOLTA WENCKHEIM KRISZTA GRÓFNŐ.

ICSŐSÉGES Szent-László király! Krisztus Jézusnak, kiváltképpen konfeszszora és választos hív szolgája, mennyföldön dicséretes minden idvezülő híveknek közötté. Boldog ember! ki míg éle, bizonyával megbonyítá, hogy anyaszentegyházban úr Istennek dicsérete lőn, de még holta után is mindörökké. Annakfelette e szegény ország-

nak erős oltalma és benne való új keresztényeknek kegyes atyja és bizony vigasztalója.

★

Támada pedig Lengyelországból, jámbor és istenfélő szüléktől és nagyságos nemből, kinek eredetét ezenképpen olvassuk az országnak régi krónikájában.

Boldogságos Szent-István királynak halála, úr Istennek akaratja szerént, elközelgetvén, hogy az új keresztényeknek gyenge palántája nagyobb békességgel megmaradhatna: gondolkodik vala róla Szent-

Az itt közlött legenda az Érdy-codex XVI-ik századbeli magyar legendájának (kiadták: Podhradeczy József 1836. — Toldy Ferencz 1859.) szövegét nyújtja, kiegészítve helyenként a magyar krónika (Újabb Nemzeti Könyvtár. Harmadik folyam, 1853.) s a hagyománynak Szent-László királyra vonatkozó részleteivel, és kihagyva vagy kijavítva a nyilván hibás helyeket.

István: kit tenne királylá utána? mert az ő nemzetéből senkit nem lel vala, mérthogy immár minden magzati és Szent-Imre herczeg is megholtanak.

Annakokáért küldé el szolgáját, Egregyi Budát, Nyitrába, hogy Mihálynak, az ő atyja öcsésének fiát, Vászolyt, a nyitrai tömlöczből kihozná. Ennen maga rekesztötte volt a tömlöczbe, hogy az ő gonosz pogány életéből magát megjobbítaná, és őt magyar királynak szerzené, míg meg nem halna.

Azt hallván Kézla királyné asszony, hogy idegennek adná a királyságot, megboszankodék, és tanácsot tarta Budával, és Sebest, Budának fiát, előre elküldé Nyitrába és Vászolynak a tömlöczben kivájtá a szemeit. De mindazonáltal is kihozák Vászolyt a fogságból, és mikoron Szent-István azt látta volna, nagy búsan vevé, és nem tehete róla, mert megfogalta vala a halálnak keserűsége.

Elő hívá azért Vászolynak fiait, tudniillik, Endrét, Bélát és Leventét, és tanácsot ada a szent király önekik, hogy mind hamarabb kifutnának az országból és megmentenék ennen magokat a haláltól. És úgy tőnek, futván Csehországba.

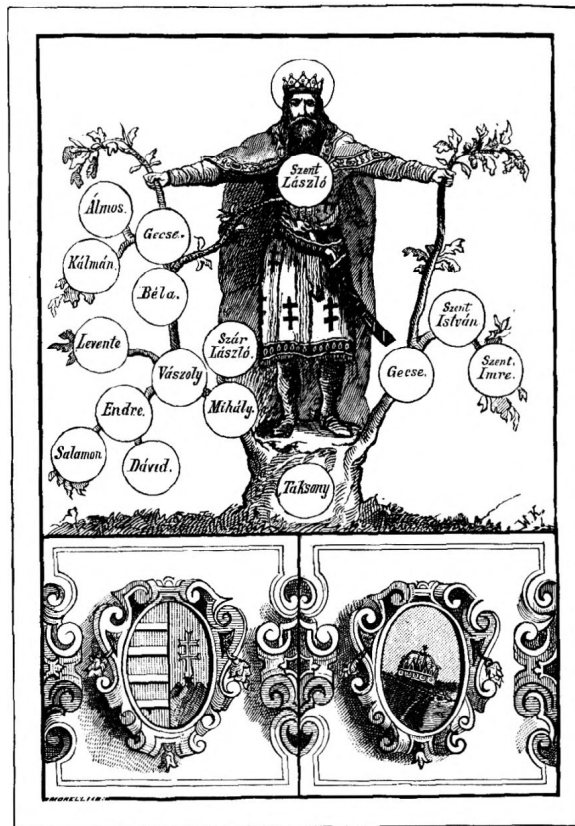
*

De a három atyafiak: Endre, Béla és Levente nagy szegénységnek okáért jövének ki Csehországból és menének Lengyelországba, Miska nevű herczeghez, ki az időben Lengyelországot birja vala. Ez nagy jókedvvel és tisztösséggel fogadá őket.

Azon időben történék, hogy a pomeránok meg nem akarák adni az adót, de magokban bízván, mondák azt: a mi fejedelmünk és a tietek vívjanak meg; ha meggyőzetendik a mienk: hát megadjuk; ha a tietek: túrjétek kárát.

Mikoron erre Miska herczeg mind az ő fiaival megfélemlettek volna, és nem tudnának mit tenni: Béla, azt hallván, beizene mondván: ha kellemetesnek láttatik, oh fejedelem, neked mind hozzád tartozókkal, jóllehet nemesb legyek a pogánynál, mindazonáltal én megvívom övele a bajt az országnak hasznáért és a fejedelemnek tisztös-

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY CSALÁDFÁJA.

RAJZOLTA WENCKHEIM KRISZTA GRÖFNŐ.

ségéért. Azt hallván a lengyelek, nagy jókedvvel vevék a jóakaratot. Azért napot hagyván, egybemenének a két vitézek nagy erősen. És Béla úgy öklelé a pomeránt, hogy ottan leesék a földre, ő pedig csak meg sem mozdula. Hogy azt látták volna a herczeg és a lengyelek, nagy örömben lőnek, és Bélát nagy ajándékkal és tisztosséggel felmagasztalák. Miska herczeg a pogány fejedelemnek jószágával ennen leányát neki adá Bélának, és országában örökössé tevé.

Béla azért ott lakozván, két magzatot fogada: Gecsét és Lászlót. Ez lón jövendőre a nemes Szent-László király, ki méltán hivatik anyjáról Lengyel Lászlónak.

SZENT-LÁSZLÓT HAZA HOZZÁK SZÜLEI MAGYARORSZÁGRA. RAJZOITA WENCKHEIM KRISZTA GRÓFNŐ.

AZON időben Péter király mind az kegyetlen urakkal tészen vala nagy nyomorúságot e szegény országbelieken. Szent-Gellért püspök is azon időben szenvedé mártíromságot mind őhöz tártzó jámbor püspökökkel, kiről többet itt nem szükség emléközni. A szegény magyar urak azért, kik még ugyan valának, titkon gyűlének Csanáddá, és tanácsot tartván, küldének az urfiak után, azaz Endrének, Bélának és Leventének utána követeket, hogy ne hagynák elveszni e szegény országot. Ok volnának természet szerént való országos urak, és mind hozzájok hajlanának. A nemes urfiak reá hajlanak a könyörgésre.

Mikoron Péter király azt hallotta volna, akara előlök kifutni ez országból, de elővevék őt és rövid beszéddel megfogák és szemeit kitolák. Fejérvárott hala meg, és vivék Pécsesé temetni, mert ott a monostort ő rakatta vala. A gonosz fejedelemnek így lón halála.

Endre herczeg azért a jámbor keresztény püspökökkel méne Fejérvárrá és a koronával megkoronáztaték azon időben, mikoron írának Krisztus születésének utána ezer negyvenhét esztendőben. És nagy jámborul élvén, minden eretnekséget és háborúságot kiszaggata ez országból, és úr Istennek félelmére és Krisztus szent hitére

tanítja vala a szegény népet. Minden szertartást megújítja az országban, kit Szent-István király szerzett vala.

Azon időben hala meg az ő atyjafia, Levente, úr Istennek akaratja szerint, magzat nélkül, mert gonosz vala, mint Péter király. És temették el őt Taksonytt, az alföldön, a pogányok között.

*

Annakutána Endre király küldte el Lengyelországba atyjafia, Béla, után. Ki mikoron mind hozzátartozóival Magyarra jött volna atyjafiához: Endre király nagy örömmel vevé és fogadá őt, mint szerelmes atyjafiát. Es tanácsot tartván egymással, oszták az országot három részre. Két részét vevé király, harmad részét Béla herceg. Mely részosztás, azon időtől fogva koronként, háboruságnak gyulasztója lón ez országban.

Mikoron azért ez két atyafi nagy szeretettel élnének és békeséggel, mert mindketten jámborok és jó keresztények valának: Endre király mindenekelőtt rakata egy nagy monostort a Balaton partján, kit nevezze Tihanynak, Szent Ányos mártirnak tisztösségére.

Annakutána vön felet magának, orosz herceg leányát, kitől lón két fia: Salamon és Dávid, a régi szent királyoknak emléközetekre nevezvén őket.

Béla hercegnek pedig vala három fia, ketteje lett Lengyelországban: Gecse és László, kiket nevezett vala az ő régi őseinek neveire; harmad fia lón ezen országban, kit nevezze Lompértnak. Ez mostan az alföldön, Titelben fekszik.

*

Mikoron azután idő haladott volna, és Endre királynak vénsége is elközelgetett volna: alattomban az ő atyjafiának, Béla hercegnek, híre nélkül, gondot viselvén ez országról és az ő magzatáról, — Salamont, mikoron volna őt esztendő gyermek, koronáztatá meg. Es

vőn felet őneki: Zsófia asszonyt Németországból, Henrik császárnak leányát. És a királyi menyegzőt szolgáltatták nagy tisztóséggel a Morva vize mellett.

Azt hallván Béla herceg, hogy őt ki akarná rekeszteni az ő atyjafia a királyságból, nagyon megharaguvék rajta.

Azonközben nagy sok árulók is támadának ez két atyafiak között, hogy egyiket a másikkal elveszthetnék.

Endre király gondolja vala, hogy az ő fia, Salamon, míg Béla élne, a királyságban békességes nem lehetne: azért hát álnokságot gondol vala ő felőle, miképpen veszthetné el? És koronát, meg kardot tőn eléje, hogy melyiket venné fel? De mert Béla eszös vala, Istennek segítségével megoltalmazá magát: lehajla és felvevé a kardot, mondván: édes bátyám! megérem én a hercezséggel. De azután nem sok idő múlva Béla herceg mind feleségestül, gyermekestül méne ipához Lengyelországba, holott nagy jókedvvel fogadtaték, és nagy haddal bejőve ismét Magyarországba.

Endre király is fiával, Salamonnal, felkészüle. Császár ereje velök levén, szállának egybe a Tisza-Duna közben. De úr Isten adá a győzedelmet Béla hercegnek és mind a vitézek térének Bélához, Endre királyt elhagyván.

Azt látván a király, futásra vevé dolgát Németország felé; de nem leheté, mert megfogák őt a Bakony közepött. Ugyanott kimulék e világból, és temeték el Tihanyban, kit annakelőtte ő rakatott vala.

*

Mikoron látta volna Béla, hogy mindenfelől békessége volna: méne Fejérvárrá mind az jámbor püspökökkel és megkoronáztaték a szent koronával.

Béla király azután nagyon megépíté ez országot, és nagy sok dolgokat szerze ez országban, méltókat örök emléközetre. Az ő idejében másodszer térének ez országbeli magyarok a kereszténységre úr Istennek és a jámbor királynak segedelmével.

De három esztendő után meglegödvén úr Isten az ő szolgájának életén, esék halálos ágyba. És viteté magát Kanizsára, de ott kimúlék e világból.

És eltemeték a székszárdi monostorban, kit még életében rakott vala.

SZENT-LÁSZLÓ
CSATÁJA CSERHALOMNÁL
A KUNOKKAL.

RAJZOLTA WENCKHEIM KRISZTA GRÓFNŐ.

SALAMON király hallván halálát Béla királynak: kéré ipát, német császárt, hogy ismét beiktatná királyságába. Mikoron azért császár és Salamon Magyarra jöttek volna: Gece, Béla királynak fia, mert eszes vala, kele fel ő két atyjafiaival, Lászlóval és Lompérttal, és menének Salamon király és császár elől Lengyelországba. Annakokáért Salamon király minden bántás nélkül, könnyen meg elfoglalá a királyságot.

De amint császár kiment volna ez országból: Gece nagy erővel ottan bejőve, Salamon király meg ottan kifuta előtte. De a jámbor püspökök hamar békességet tőnek köztök. Annakokáért király szálla a királyságba, Gece pedig a hercezségbe. És sok ideiglen barátság és egyezés lőn köztök.

De Salamon királynak, és atyjafiának, Dávidnak, kik valának Endre királynak fiai, magzatjok sohasem lőn Istennek ítélete szerént, merthogy Endre király szabadjára ereszté a kegyetlen Vata ispánt, és Szent-Gellért püspökkel nagy sok papokat ölének meg a magyarok mindenfelé, a község közől is sok keresztényeket. Azokáért magvok szakada.

Gece hercegnek lőnek magzatai: Kálmán, Álmos és leányai. Es nagy békességgel élnek Gece herceg és Salamon király.

Azonközben ütének be a csehek Magyarországra, és Trencsén táját mind feldúlák, és nagy sok népet, jószágot vivének el. Azt látván Salamon király és a két herceg: Gecse és László, utánok menének és Csehországot nagyobb részre mind feldúlák és az elvettet meghozák.

Annakutána a kunok Erdély felől, Meszes kapuján, beütének, és mind az Nyírséget Bihariig feldúlák. Immáron általmentenek vala Laposnak és Szamosnak vizein, mikoron hírok lőn benne Salamon királynak és a két hercegnek.

Ottan hamar utánok eredének és elérék őket Kerlés mellett Cserhalmon. A szegény magyarok úr Istenben bízván, Krisztusnak szent testét vevék hozzájuk szent gyónással, és elkezdék a viadalt. Kardjaik megrészegedtek a kunok vérétől. László herceg legelül méne és mingyárást négyet levága bennök, de az ötödik annakutána nagy sebet tőn rajta, de azt is mingyárást levágá. Megijedének az okáért a kunok és hátat kezdének adni.

A futásban látá László herceg, hogy egy fő ember a kunok közül viszen vala egy igen szép magyar leányt háta megett a lovon. Utána siette és monda a leánynak: fogd a kúnt és szökeljél alá a lóról és vond utánad! És a leány ezt művelé, levoná a kúnt. László herceg is leszökellék és harcolni kezdé a kúnnal. A leány pediglen felkapá a csákányt és agyon kezdé azzal ütni a kúnt. László herceg levágá azt is, és megszabadítá a leányt.

Azonközben a szegény magyar rabok felsietének a hegy tetejére és onnat kövekkel erősen kezdék hajigálni a kúnokat és alá hajtani a magyar vitézekre. Ezek mind magvokat szakaszták a sok pogányságnak, hogy egy láb sem szalada el bennök, és a prédát visszahozták, nagy örömmel dicsérvén az úr Istent.

*

Annakutána harmad esztendőre a besenyők meg beütének a Száva felől, és nagy sok foglyokat vivének el. Salamon király azért és a hercegek gyűlének Szalánkeménné, és általmenvén a Száva vizén, megszállák Nándorfejevárat. Velök vala Vid, bácsvármegyei ispán is.

Sok nép vala Nándorfejevárbán : bolgárok, trákok, maczedóniaiak és görögök. Mikoron azért megütköztek volna : úr Isten akaratjából a szegény magyarok nagy diadalommal járanak ott is. Akik a várba szaladtak vala, csakhamar szót adának ki, hogy meg akarnák a várat adni, ha szabadon elbocsátnák őket. A király és a hercegek megesküvének nekik.

És mingyárást ki kezdének jönni a várból. Nikota elüljöve, ki előtt egy Boldogasszonyképet visznek vala és őutána jövének a több hadakozók. És először Gecse herceg elé menének és annak lábaihoz esének, mert meghallották vala, hogy igen kegyes fejedelem volna. A király elé kevesen jövének, mert meghallották vala, hogy kegyetlen volna. Ezt pedig Salamon király igen bánja vala.

És mikoron annak utána nagy nyereséggel haza jöttek volna és a bitangot osztani akarák : a gonosz Vid Salamon királyt egybeháborítá a jámbor hercegekkel.

*

Hallván pedig a görögországbeli császár, hogy Gecse herceg istenfélő ember volna és kegyelmes : követeket küldé hozzája levéllel örök békességnek és barátságának szerzéséért. Gecse herceg ottan mind visszaküldé őneki a foglyokat. Erre a császár küldé Gecse hercegnek egy szépséges koronát is aranyból, mely annakutána Szent-István koronájával foglaltaték egybe, és mai napság is az angyali, szent koronának alsó része.

Azt hallván Salamon király, nagyon megharagvék rajta, és eléje járulván a gonosz Vid, bácsvármegyei ispán, azt tanácsolja vala a királynak, hogy Gecse herceget megöletné, mert addiglan országában békével nem lakhatnék.

Mikoron Gecse herceg ezt eszébe vette volna, küldé el ő atyafiai után, tudniillik, László után Morvaországba, és Lompért után Lengyelországba, hogy sietnének ki hozzája.

Salamon király mindezeket megértvén, nem lón mit tennie : hanem sereget indíta Gecse herceg ellen, és megveré őt a Tisza mellett.

Gecse átszalada a Tiszán, és mikoron mene Vác felé, látá az ő atyjafiát, Lászlót, eléje jönni nagy haddal és mind a morva urakkal.

Vala pedig egy nagy kietlen erdő ott, ahol egymást megtalálták, és abban az erdőben lakozik vala egy vén remete penitenciát tartván.

Azonközben László herczeg, mert mind kisdedségétől fogva istenfélő vala, isteni jelentést láta ugyan szemlátomást és monda Gecse herczegnek :

Atyámfia, láttál valamit?

Ki monda :

Semmit.

Monda Szent-László :

Mikoron állanánk a tanácsban, Istennek szent angyala mennyből leszállván, egy arany koronát hozá és fejedbe nyomá. Azért bizonyos az, hogy úr Isten minekünk adja a diadalmat ezuttal, és Salamon kifut előttünk ez országból.

VÉCSEY PAULINA BÁRÓNŐ RAJZA.

NNAT azután a két atyafi : Gecse és László menének a Rákosra. És amikor menének, László, a kopjája hegyével megtalálta zörrenteni egy bokrot. A bokorból ottan egy szép, hófehér menyét pattana ki a kopjára, és annak nyelén egyenest László herceg kebelébe szalada. Ezt látván a vitézek nagyon

megvidámulának, mert jó jelnek vevék, hogy a diadalom övék lenne. Másod napon azután Salamon feljőve a mogyoródi hegyre, és megmutatá magát az ő ellenségeinek. Mikoron a hercegek meglátták volna a királynak seregét a hegyen : László herceg ruhát, meg zászlót cseréle ő atyjafiával, Gecsével, azután mingyárást sereget szerének.

Gecse középen marada a nyitrai vármegyével ; László herceg a bal szárnyon vala a biharvármegyeiekkal : jobb szárnyon a morva urak és úgy indulnak vala a királyra.

Salamon király látván Gecse vezérnek zászlaját, annak ellene indula, de ottan Szent-Lászlót lelé. Erre megzavarodék a király, és hada is két tűz közé juta. Így lőn nagy veszedelme Salamon király seregének.

A német és cseh urak, de a magyarok is majd mind elestek a viadalban. A gonosz Vid, de a jámbor Erneyi is holtan maradának.

Látván azért Szent-László a nagy vérontást, mert nagy kegyelmes szívű vala, ottan megháborodék és felette igen sír vala rajta, hogy a gonosz királynak miatta annyi sok jámbor gyermeke veszett volna el. Azokáért és a sok bitangból egy nagy szentegyházat rakata Mogyoró-

don Szent-György vitéz tisztösségére és nagy jövedelmet szerze hozzá, hogy ott örök misét tartanának a halottakért.

*

Salamon király pedig futa Mosony nevű várba, onnat Pozsonyba, holott valának anyja és felesége. És az ő asszony-anya feddődik vala rája, hogy soha szavát nem fogadta volna, de a gonosz Vidnak szaván járt volna. Azt hallván Salamon király, csaknem megölé őt is haragjában.

Annakutána panaszlá császárnak, hogy kiűzték volna országából. Kéremésére azután jóllehet császár eljőve nagy erővel, de Istennek akaratjából közbenjárók támadának, és császár meg haza tére.

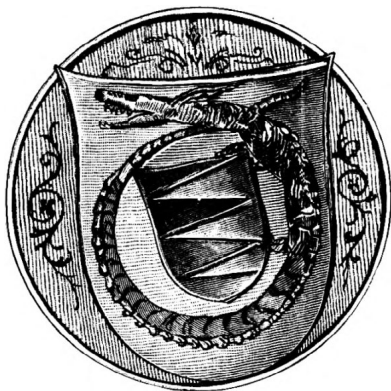
Azonközben történék, hogy császár hallván hírét Bátor Opos nagy vitézségének, ottan kérdezé Salamontól:

Volna-e Gecsének és Lászlónak is olyan vitéze?

Salamon király felele:

Bizony, hogy vagyon még több is, még vitézebb is.

Arra legottan monda a császár, hogy akkoron Salamon király nem jutna többé országa birodalmába.

BÁTHORI-CZIMER. RAJZOLTA VÉCSEY PAULINA BÁRÓNŐ.

A LEGENDA CSODÁS SZARVASA.

RAJZOLTA
WENCKHEIM KRISZTA GRÓFNŐ.

ALAMON azért marada nagy búval Pozsonban. Szent-László pedig akarván őt onnat is kiűznie, gyakorta mégyen vala reá ütközni.

Egy napon Szent-László vön idegen ruhát reá, és méne a vár alá baj-vívnia csak ennenmaga. Azt látván a várfokról Salamon, azt vélé, hogy valamely magyar vitéz volna. Ő is elváltoztatá ruháját és kiméne ellene.

Mikoron azért egymáshoz közelgetnének, Salamon király látá: hát két szent angyalok vannak Szent-Lászlónak feje felett, tüzes töröket tartván ő kezökben, és Szent-Lászlót oltalmazván. Salamon ottan megrettene és hamarsággal felfutamék a várba.

Mondának a vitézek:

Uram, mit futsz? nám, nem szoktál te egy-kettő avagy három elől elfutni.

Kiknek felele:

Tudjátok, hogy emberek előtt nem futok; de ez nem ember, mert tüzes törrel angyalok oltalmazzák őt.

Azonközben a jámbor, keresztény herceg, Gecse, megkoronáztaték a szent koronával; az öcscsét, Lászlót, pedig választá magának hercegül.

Mikoron László herceggé lött volna, nem költé az ő gazdagságát testi kívánságokra, sem pedig kegyetlenségre; hanem arra igyeközék mindenképpen, hogy Istennek megfizethetné az ő fogadásait.

És megindítá Gecse királyt, és elmenének Vácra, holott a jelenést látta vala. És mikoron ott helyet néznének, a hová Boldogasszonynak

a monostort kellene rakni: eljőve egy nagy szarvas és annak a szarvainak sok égő gyertyák valának, és előttök ott kerenge.

Mondá Gecse király:

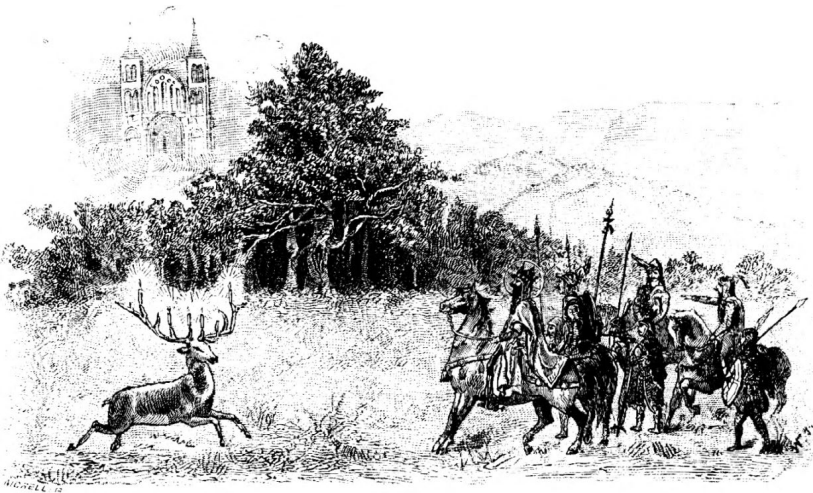
Micsoda csuda-szarvas ez?

És a szolgálai hozzá kezdének löni, de a szarvas mingyárást beszököllék a Dunába, és senki annakutána nem látta.

Mondá László herczeg:

Istennek követe volt ez, és ezáltal megmutatta, hova kelljen építenünk Asszonyunknak a fogadott monostort. És oda építének először Szent-Péternek egy kápolnát. Annakutána építének mellette egy monostort Asszonyunk, Szűz Máriának tisztösségére, és nevezék a jámbor remete nevére Vácznak.

Azonközben a jámbor keresztény király, Gecse, halálos ágyba esék, és Szent-György harmad napján kimülék ez édes világból, ő királyságának harmadik esztendejében. Eltemeték Váczott, Szűz Máriának monostorában, kit ennenmaga rakatott vala.

SZENT-LÁSZLÓ S A CSODÁS SZARVAS, HÁTTÉRBE A VÁCI SZÉKESGYHÁZ.

RAJZOLTA WENCKHEIM KRISZTA GRÖFNŐ.

ELKEZDETIK IMMÁRON SZENT KIRÁLY ÉLETE.

ALLVÁN mind egész országbeli szegény és boldog, nemes és nemtelen a nagy, kegyes Gecse királynak esetét: kelének fel egyetemben, és menének az ő atyjafiának, Szent-Lászlónak eléje. És mind kegyes kéréssel, mind szükséges kényszerítéssel választák őt előttök járóvá és királylyá, mert látják vala, hogy mint a nemes paradicsombeli gyümölcsösökert, teljes volna minden lelki-testi jóságoknak jó illatú virágával.

Fénylik vala minden mennyei szeretettel, bölcsességgel, kegyességgel és Szentléleknek malasztjával, mint az égen való fényes hajnalcsillag.

Igazságnak keresője; ártatlanok oltalma; szomorúak vigasztalója; elnyomottak segedelme; özvegyek, árvák atyja; szegények kincses ládája.

Arczúl teljes, szép piros; tekintetében kedves, beszédében ékes, karjában erős, természetében díszes, vállától fogva mindenkinél magasb. Csak szépsége is királyságra méltó; nem elégszik senki reá nézni.

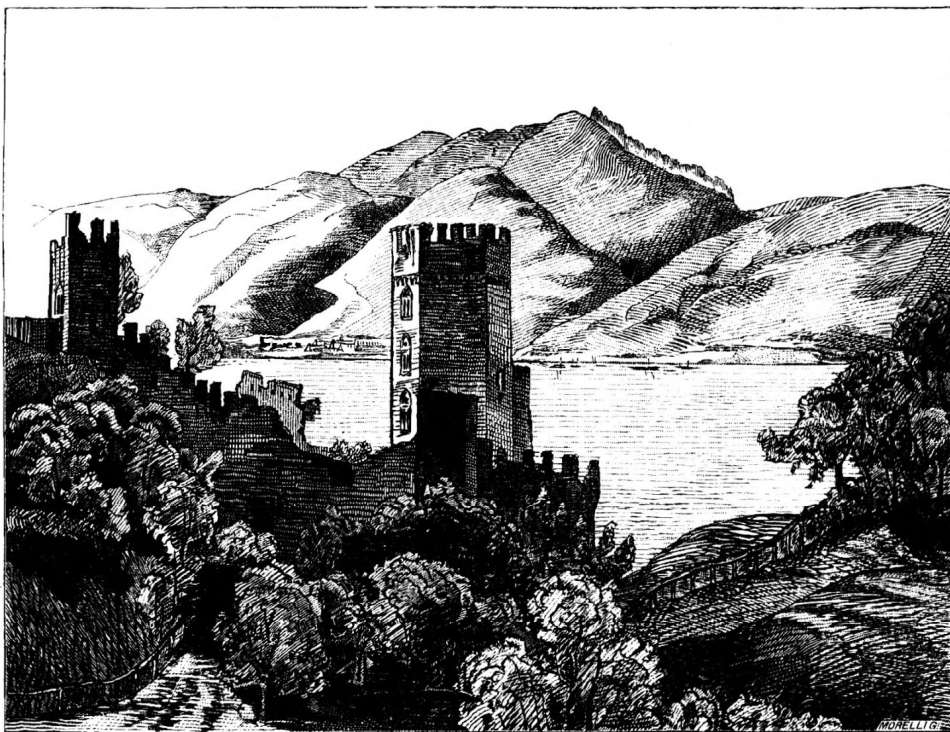
Testében tiszta, lelkében szűzi; szívében bátor, miként vad oroszlán; mindenkit elejt, aki vele küzdik.

Magyarországnak édes oltalma, az új kereszténységnek áldott erőssége!

De Szent-Lászlót e szegény Magyarország ugyan akaratja ellen választá királylyá. Annakokáért is soha nem akará, hogy fejébe tennek a szent koronát, míg Salamon élne, ki koronázott király vala.

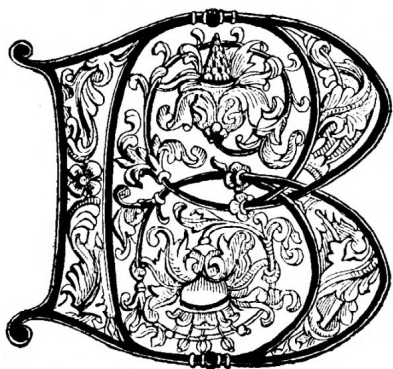
Örömezt oda is engedte volna Salamon királynak az országot, csak

az urak akarták volna, és Salamon igazság szerént hozzájok tért volna. Uralják vala azért Szent-Lászlót, mint koronás királyt és természet szerént való urokat. Azért is Szent-László nagyon könyörül és eped vala a szegény országbeli nyomorult népen, mint a kegyelmes atya ő árváin.

A VISEGRÁDI SALAMON-TORONY. RAJZOLTA VÉCSEY PAULINA BÁRÓNŐ.

Annakutána gondolá Szent-László, hogy Salamonnal megegyesül; küldé is őneki nagy sok segítséget. Salamon viszontag kegyetlenség-gel fizetvén, álnokságot gondol vala ő ellene: mi módon vesztethné el Szent-Lászlót? Annakokáért is fogatá meg őt kegyes Szent-László és tömlöczbe vetteté Visegrádon, hogy megjobbítaná ennenmagát és vetné le haragját.

ETELVÉN immáron Szent-István királynak halála óta mintegy negyven esztendők, kegyes Szent-László király a magyar urakkal és jámbor püspökökkel méne Fejérvárrá. Nagy kívánsága lön arra, hogy Szent-István királynak és Szent-Imre hercegnek vitézkedő szent testöket kivennék a koporsóból, és nagyobb tisztösségnek okáért, a föld színére hozván, megkanonizálnák.

De semmiképpen fel nem bonthaták a koporsót. És mikoron ezen bánkodnék a szent király és tünődnék, hogy micsoda oka volna ennek? ime, egy szent apácza juta Szent-Lászlóhoz és monda:

Király! nem tudod-e, hogy Salamon király a tömlöczben vagyon?
És mingyárást elküldé és elhozatá Salamon királyt a tömlöczből.

Annakutánna mingyárást felbonthaták a koporsót. Akkoron kivévék a szent testeket, és Szent-István dicsőséges jobb kezét épségben lelék. Nagy szép tiszta fátyolban és gyolcsban kiszedék a szent kincset és a nagyobbik szentegyházba vivék.

Salamon király pedig szabadon jár vala Szent-László mellett, de az álnok, egyet gondolván, futa a kún királyhoz, és megeskvék neki, hogy ha segítségül mellé jönne László király ellen: Erdélységet neki adná, és leányát elvinné.

A kún király azon rajta ragadván, nagy haddal bejöve Magyarra és szállá meg Ung várát és Borsvát.

Azt hallván kegyes Szent-László király, rajtok rohana, és mint a kövér faggyú a tűz ellenében, úgy elolvadának ő előtte, és nagy diadalmat vőn rajtok.

Kutesk fejedelem elszalada Salamonnal, Szent-László király meg nagy nyereséggel visszatére. Es a nyereségből sok ajándékokat osztogata az egyházaknak. Egy hegyen pedig a Berettyó partján, szép kútforrás mellett, rakata egy szentegyházat úr Istennek tisztösségére. Es abba helyezteté Szent-István királynak dicsőséges jobb kezét, és nevezé azt a helyet a szent jobb kézről Szent-Jobbnak.

Salamon király ismét felgyűjté a kunoknak maradékait, és méne Bologárországra és Görögországra. De ott is arczúl veretek úgy, hogy továbbá a feltámadásnak minden reménységétől megfosztatnék.

Annakokáért általjövén a Duna vizén, egy nagy kietlen erdőben megállítá az ő szolgálait, hogy etetnének. És ott elorozkodék tőlök az erdőben, és soha többé közükbe nem méne.

Látván, hogy minden tehetségének szárnya szegett volna, annakokáért megalázá enmagát, és a hatalmas úr Istennek irgalmassága alá hajtá fejét, mint bűnös ember, nagy bánattal és töredelmességgel.

Oh, mily boldog az, kit a szükség kényszerít nagyobb jóra! annál is boldogabb — úgymond valaki — kit másnak veszedelme téssen boldoggá.

Salamon király egykoron aranyos bölcsőben feküdt; annakutána porban és hamúban feküvék. Míg éle penitenciába foglalá magát, és soha ember ismeretére továbbá nem jöve.

Csak egyszer jelenék meg Fejérvárott szegény zarándok módjára, és a koldusok között alamizsnát vön Szent-László kezéből. A szent király ottan ráismere, és utána küldé, hogy eléje hoznák, de igen hamar ismét elvesze.

Annakutána ott sokáig az erdőben lakott a Duna mellett; végre meghala. Es elhozák őt az erdőből, és Polában temeték el. A felesége pedig mind anyóستul Stiriába holtanak, az Admont klastromba.

*

Kegyés Szent-László király idején a gonosz kunok másodszor meg bejövénék Magyarországba. Erdélyt feldulák és mind a Nyírséget,

onnan a Tisza mellékét mind Becse váráiglan. Ennél nagyobb had Magyarországon ő előttök soha nem volt.

Kegyess Szent-László az időben vala Tótországban, merthogy akkoron hajlá Magyarországhoz Horvátországot. És mikoron meghallotta volna azt a rettenetes hírt, azonnal utánok lőn a kúnoknak, és éré el őket a Temesközben. És rájok rohanván, úgy veré mind a sokaságot, hogy egy úrnál több el nem szaladhata közölök. És nagy nyereggel járván, a foglyokat mind visszahozá.

Mikoron a kúnok odahaza meghallották volna az ő atyjokfiainak elveszését: ismét mindnyájan felkelének, hogy boszút állhatnának a magyarokon. És nem messze a Duna partjához egy szombatnapon kezdének a viadalhoz.

Szent-László király mindenütt csak a kúnok fejedelmére vigyáza, és egy helyre jutván híni kezdé a fejedelmet: Ákos! Ákos! jer neki.

Mingyárást neki jöve a fejedelem. És mikoron egybecsaptanak volna: Szent-László király úgy üté a csákánynyal Ákos fejedelem fejét, hogy semmiképpen meg nem állhata, hanem hajladozni kezdé, és mingyárást a hegyes törrel által üté és ottan meghala.

Ekképpen diadalmas lévén, a gazdag prédát vivé Szent-István királynak, kinek tisztösségére Zágrábban egy jeles monostort rakata.

Ez volt a kúnoknak Szent-László király idejében utolsó bejövételök Magyarországba.

Annakutána a kegyess király mene az oroszokra, kik segítséget adtanak vala a kúnoknak. Ezek látván a nagy erőt, hamar a szent királynak hatalma alá adák magokat.

Mikoron azután onnat hazatérne, mene a Tisza vizénél Szabolcs-vármegyébe. És ott a magyar urakkal, meg a jámbor püspökökkel az ország békéltetéséhez kezdé: különb-különbféle törvényeket szerze a gyujtogatók, gyilkosok és a több lator emberek ellen. De még azoknak ellene is, kik berkekben, patakoknál vagy kútforrások mellett régi pogány módra áldoznának. Nagy erős törvények azok egy szálíg, de gazdagnak, szegénynek egyképpen fizetének.

Annakutána a kegyess király méne Lengyelországra. És szállá

meg Krakkó városát három hónapig. Es túl jára a krakkaiak eszén. Mert mikoron már nagy éhség volna mind belül a városban, mind kívül a táborban: meghagyá, hogy éjjel minden ember egy-egy szekényi földet vinne a város kerítése mellé. És mikoron nagy halmot töltöttek volna, mind behinteté az egész halmot liszttel. Mikoron

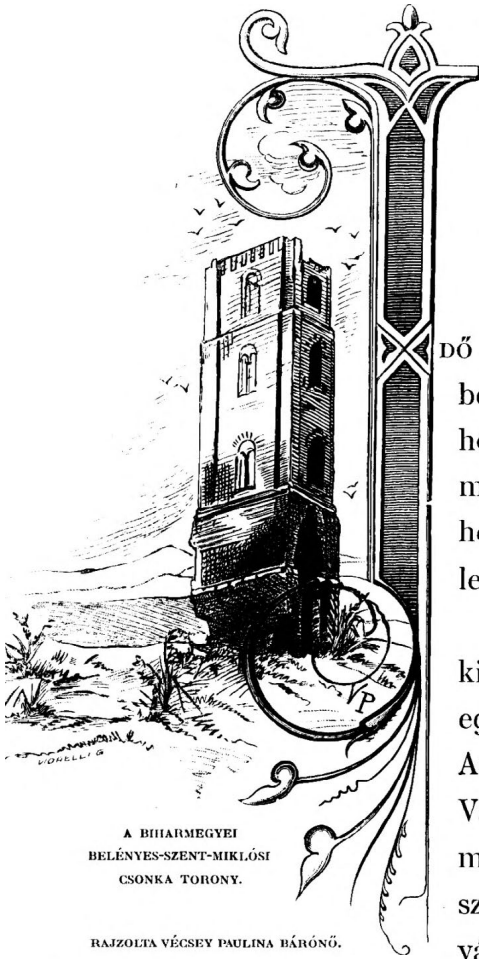
A KRÁKKAI KIRÁLYI VÁR A VISZTULA PARTJÁN.

RAJZOLTA HERCZEG WINDISCH-GRÄTZ LAJOSNÉ, SZÜLETETT DESSEWFY VALÉRIA GRÓFNŐ.

reggel a polgárok meglátták volna a halmot, azt vélik vala, hogy merő liszt volna. És megjíedvén, mondának: mi nem tarthatjuk a várost, miglen megeszik e nagy halom lisztet. És békességet szerzének egymással.

Annakutána a szent király méne Csehországba, és nagy sok foglyokat hozván, tére haza Magyarországba nagy nyereséggel és nagy isteni dicsérettel.

A BIHÁRMEGYEI
BELÉNYES-SZENT-MIKLÓSI
CSONKA TORONY.

RAJZOLTA VÉCSEY PAULINA BÁRÓNŐ.

DŐ MULVA, mikoron vadászna Biharvármegyében, angyali jelenést láta, melyből megérté, hogy a Körös mellett, ott nem messze, egy monostort építene Boldogasszonynak, és hogy várost ültetne körüle: ez igen kedves lenne a Boldoganyának.

Mikoron azért látta volna a kegyes szent király, hogy úr Isten volna ő vele: rakata egy jeles, szent monostort a Körös partján Asszonyunk, Szűz Máriának tisztosságára, kit Váradnak nevezte. Sok jószágokkal és drága marhákkal megajándékozá azt, nagy isteni szolgálatot szerze oda; végre temetést is ott választta magának.

Elhírhödvén pedig az ő jó hírneve és Istenben való jószágos volta mind egész kereszténységben: mikoron német császár kimult volna e világból, akarják vala helyébe őt választani; de mikoron semmiképen nem akarta volna, alig csendesödének meg róla.

Annakutána méne alá Bodrogvármegyébe, husvét napjára. Mikoron ott volna: ime, Franciaországból, Hispániából, Angliából és Britanniából követek jövének hozzája, kérvén őt, hogy lenne fejedelmök és előttök járó, hogy a szent Jeruzsálem városát szabadítanak meg a pogányok kezéből.

Azt hallván kegyes Szent-László király, nagy örömben lőn rajta, és felvevé azt a méltóságos tisztet nagy ajtatossággal.

Azon húsvétnak ünnepében el is búcsúzik a magyar uraktól. A szegény Magyarország pedig nagy bánatba, keserőségbe esék rajta, hogy az ő kegyes atyjok őket elhagyná.

WENCKHEIM KRISZTA GRÓFNŐ RAJZA.

ÉGEZETRE történék hada Csehországban a csehországi herceg mellett. Mikoron a határra jutott volna, nagy erős betegségbe esék. Megértvén azért Szentléleknek malasztjából, kivel teljes vala a kegyes Szent-László király, hogy életének vége lenne: szent gyónással, töredelmességgel és Krisztus Jézus szent testének-vérének vételével megerősíté ő halálát.

És hozzája hívatá mind a magyar urakat, úrfiakat, püspököket, és megjelenté nekik ő testének kifeslését.

Nagy szent szeretettel azért és szolgalmatossággal inti és tanítja vala őket, hogy egymást hallgatnák; anyaszentegyházat tisztölnék; e keresztény országot oltalmaznák; árváknak, szegényeknek gondjokat viselnék; mindenben igazságot követnének; a mennybeli üdvezítő Krisztus Jézustól el ne szakadnának holtig.

Mikoron ilyen szent prédikációt tett volna önekik, hirrre tevé az uraknak, hogy atyjafiát, Álmost koronáznák meg, ki nagy jámbor és együgyű vala, de a magyar urak Kálmánt tevék királylyá ő holta után.

★

A kegyes Szent-László király azért, teljes minden lelki jószággal, szentséggel és úr Istennek malasztjával, — mulék ki e gyarló világból. És méne a mennyei örök, dicsőséges életnek társaságába ő birodalmának tizenkilencz esztendejében, Szent-Jakab havának 29-ik napján.

Azt látván és hallván, nemcsak Magyarországon, de mind egész kereszténységben nagy siralom és bánat támada ilyen kegyes királynak halálán.

És három esztendeig ez országban szép öltözet, tánczjárás és semmi vigasságtétel nem láttaték, sem hallattaték.

A SZENT-LÁSZLÓ HOLT-TESTÉT KERESŐK.
RAJZOLTA WENCKHEIM KRISZTA GRÓFNŐ.

még életében meghagyta vala, hogy Bihar-Váraddá vinnék temetni ő testét halála után; de a magyarországi fejedelmek látván az időnek alkalmatlan és messze voltát, félének rajta, hogy a szent király testének romlása ne lenne a nagy buzgó hőségnek miatta. Tanácsesal élvén, közelségnek okáért, térének Fejérvár felé, holott a szent királyok teste nyugszik vala. És mikoron éjjel a szálláson elnyugodtak

volna: nem aluszik vala sem az úr Isten, sem a boldog szent. Embernek tanácsa és akaratja nem olyan, mint az úr Istené.

Kelének fel reggel hajnalban, hogy tovább mennének: hát látták, hogy nincsen ott a szekér, sem a szent test. Megszomorodának rajta, és futosván té-tova, kérdőzködének: ha ki látta volna?

De mikoron Várad felé tértenek volna, látták: hát minden emberi segődelem nélkül Várad felé mégyen a szent test mind szekeresestül! Látván a nagy isteni csodát, dicsérek az úr Istent.

Másod csoda.

Mikoron a váradi monostorba el akarnák temetni, mondá valaki, hogy a szent test dohos volna, a többi népek pedig nagy szép illatot éreznek vala. Ottan hátra csavarodék az álla annak, aki dohosnak

mondá. De mikoron hazugságának bűnét megvallotta, és úr Istennek irgalmasságát kérte volna, sírván a szent király testének előtte: meggyógyultaték, de az álla kapcsán míg éle megismerteték.

*

Annak felette nagy sok vakok, sánták, csonkák és poklosok vigasztatának meg a szent királynak érdeme miatt, kinek sok volna a beszéde.

*

Az ő szent temetésének idején az égből angyali szók hallattatának. Ők kezdék el a szent konfeszszorok miséjét, kit a jámbor egyházi népek utánok éneklének.

A halottak miséjét el is hagyák, mert megismerteték, hogy úr Isten az ő szent konfeszszorai közé helyheztette volna a kegyes királyt azon időben, mikoron írának ezer kilenczvenöt esztendőben.

IMMÁRON PÉLDÁK LESZNEK A SZENT KIRÁLYRÓL.

Ugy olvastatik e szent királynak ő életében: mikoron ő, jó szokása szerént, egy éjjel bement volna a váradi monostorba ajtatos imádságnak okáért: látá a komornyik, ki kívül maradott vala, az ő urát megdicsőült testben, szent angyalok által az ég felé emelve, nagy fényességgel fényleni.

Ebből megjelenteték nagy malasztos volta és szeplőtelenége még e világi életben is, hogy bizony méltó volna az örök boldogságra.

Ebben tanúság adatik minden hív kereszténynek, hogy ha a mennyei dicsőségben akarnak részesülni: minden gondjokat az úr Istenbe vessék mind halálíg.

*

Másod példa.

Mikoron a kúnok beütöttek volna Magyarországba, és nagy dúlás után nagy nyereséggel haza tértek volna: utánok erede a szent király

és juta ő hadával egy nagy kiellen pusztába, holott minden eledelök elfogyott vala.

A szent király kiméne a seregből és imádságában könyörög vala úr Istennek, hogy ki régen Izrael népét megelégitötte vala mennyei kenyérrel a pusztában: azonképpen e szegény keresztény magyar népet is ne hagyná éhhez meghalni.

Felkelvén a szent király imádságáról, a tábor felé erede. Hát, ime, csoda dolog: nagy sok sereg szarvas és gímek és számtalan belények eléje jövének, kik mind levetvén az ő vadságukat, nagy szeliden a táborra menének.

Azt látván, nagy hálákat és dicséreteket adának úr Istennek és a szent királynak, ki miatt olyan nagy irgalmasságot érdemlettek volna. És ki-ki, mennyi elég, szerze magának életre az Isten-adta ajándékból.

Annakokáért a szent királyt — nevét elváltoztatván — kegyes királynak híják vala mindenek, mert mind szegénynek, boldognak úgy adja vala magát, hogy inkább szeretnék, mintsem félnék.

*

Harmad példa.

Vala egy szegény embernek egy szűz leánya, kinek mikoron szeme kiveszött volna: ő ajtatossága szerént igérközék a szent kegyes királynak koporsójához, és ottan megvigaszék mind testében, mind lelkében.

*

Negyed példa.

Vala egy nemes leány, kinek oly nagy szemefájása vala, hogy soha többé gyógyulását nem reményli vala.

Mikoron a szent kegyes királynak koporsójához fogadást tett volna és ott nagy sírással könyörgene: ime, ottan ő agyából az ő szemei hústul kiesének ő kezeibe. Ottan felriada, és oda futván nagy sok népek, láták: hát az ő testi szemei ő markában vannak! Es ujonnan való szemeket adott ő neki úr Isten a kegyes királynak érdeméből.

Ottan azért nagy fenszóval dicsérek úr Istent és a szent királyt.

Ötöd példa.

Vala egy vitézlő nemes jámbor, ki egy ezüst tálat vetött vala zálogon egy ispánnak. A tálat Szent-László király adta vala a vitéz atyjának ajándéku; de az ispán gonosz kívánságból azt veté, hogy övé volt volna és őtöle orzották volna el.

Mikoron egymást törvényben lelték volna érette: azt itélék, hogy az ezüst tálat tennék a szent királynak koporsójára és úr Isten ott jelentené meg, kié volna törvény szerént?

De mikoron az ispán fel akarná venni: ottan hanyatt esék, mint egy holt; a szegény nemes jámbor pedig nagy alázatossággal hozzá járulván, nagy hálaadással elvevé és házához méne.

*

Olvastatik továbbá, hogy őt úr Isten mindenben megsegéllette.

Jelesképpen, mikoron a gonosz kúnokat üzné és el nem szaladhatnának előle: nagy bőséggel hánynak vala el pénzt, ezüst holmit, drága ruhákat az utakon, hogy a magyar sereg reá esvén, tovább szaladhatnának előttök.

Azt látván kegyes Szent-László király, imádságot tön, és ottan kőbálványnyá változának, kinek bizonyosságát vallják mind a mai napiglan is, kik Erdély felé mennek. Holott nagy szép folyású kútfejek vannak, kiket a szent király kért úr Istentől a népnek szükségére. Azoknak körülötte meglátszanak szent királynak lábanyomai, lándzsájának és sisakjának helye, kik mind belé enyésztenek az erős kősziklába, kikből mind dicsértetik az úr Isten és a kegyes szent király.

*

Mikoron rettenetös dőghalál dúlna és a szegény nép lelkének már nem volna hova lennie: a kegyes szent király imádságában könyörög vala úr Istennek, hogy távoztatná el ostorát.

Annak utána fogván tegzét, kiméne a szép füves mezőre és ott ellövé nyilát.

Mikoron a nyil földre esék, annak kopoltyujában egy szál füvet

lelének. Azt a fűvet adá a kegyes szent király írul, kinek általa meggyógyulának még a halálra váltak is.

Azóta hiják azt a fűvet Szent-László fűvének.

*

Utolsó példa, ki legyen elég mostansággal.

Azon a napon és órában, mikoron ő szentséges voltát megkanonizálták volna: a váradi szent monostornak felette nagy szép fényes csillag láttaték az égen az ő szent testének felette mintegy hét óráig, kit a városbeli népek nagy isteni félelemmel és lelki örömmel néztek vala.

Es azon nagy-misekoron hozának oda egy gyermeket, kinek sem kezei, sem lábai nem valának, de némi-nemű feldagadott csomók valának helyettök. Kiért mikoron a sok jámbor imádott volna, bízván a szent kegyes királynak érdemében: ime, mindenek szemelátására megvigaszék tökéletességgel, mint egy egész ember.

A nagy csodát látván, nagy hálákat adának érette úr Istennek és a szent kegyes királynak.

Deo gratias.

A NAGYVÁRADI VÁR LEGRÉGIBB KÉPE.
RAJZOLTA VÉCSEY PAULINA BÁRÓNŐ.

MÁSODIK RÉSZ.

**SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY AZ Ő HALÁLA
UTÁN.**

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY SÍRJA.

Az a váradi monostor vagy mai elnevezéssel székesegyház, melyben Szent-László királyt eltemették, nem a mainak helyén, nem is benn a városban, hanem a várban állt.

A vár felett ma is emelkedik egy torony, de az csak múlt századi épület. A székesegyháznak ma már hült helye van. 1618-ban tövig lerontották,¹ s köveiből részént a vár falait javították ki, részént új épületeket emeltek a várban. De egykorú feljegyzések s többszöri, kivált az 1883-iki ásatások kétségtelenné teszik, hogy a székesegyház a vár belső udvarának közepén állt, középkori szokás szerint, hosszával napkeletről napnyugat felé.²

Úgy a krónikák képei s a templomok falfestményei, mint az 1883-ban feltakart épület-nyomok szerint, négy tornyos bazilika volt, hasonlatos a maig fenlevő pécsi székesegyházhoz. De a XIV-ik században lényeges változáson ment keresztül. Ekkor ugyanis a fejedelmi Báthoriak egyik őse, András váradi püspök, korának fényes, csúcsíves izlésében újra építette. Úgy azonban, hogy az új falak a régi székesegyházat egészen körülölelték,³ és így Szent-László sírját régi helyén az új székesegyház is magában foglalta. Kétségtelen tehát, hogy a szent király egykori sírjának helye szintén a vár belső udvarára esik. Némi nyomok közelebb is elvezetnek a helyhez.

A vár belső udvarának közepén 1755 nyarán kutat ástak, miközben július 11-én este egy sírban női csontvázat, koronát s országalmát találtak. A vár akkori parancsnoka, Canon de Ville marquis, lovassági

1] SZALÁRDI I.: *Siralmas krónika. Újabb nemzeti könyvtár.* II. 35. 1.

2] HENSZLMANN I.: *A nagyváradi kettős székesegyház.* — A váradi püspökség története. III.

3] *A váradi káptalan legrégebbi statutumai.* 8. 1.

tábornok azonnal Bécsbe küldé az értékes leletet. Igen örvendene — írta kísérő levelében — ha nem csalódnék ama hitében, hogy I. Mária magyar királynő ékszereit küldi ő felségének, II. Máriának, szintén magyar királynőnek.¹ És a tábornok aligha csalódott. A feltalált sír mindenestre királyi volt.

Azok a királyok és királynék, kiket a váradi székesegyházban eltemettek, keresztény megalázkodásukban Szent-László lábaihoz kívántak temetkezni, és krónikáink szerint kívánságuk teljesült. Ezért mondja a régi egyházi ének is Szent-Lászlóról: «körülteküsznek téged császárok, királyok». Az tehát bizonyos, hogy Szent-László sírja az 1755-ben felfedezett királyi sírnak, és így a várbeli kútnak közelében állt. De a szakértelem még tovább megy.

Minthogy a középkori egyházak bizonyos meghatározott arányok s méretek szerint épültek: középkori építészetünk egyik bűvára a váradi székesegyháznak 1883-ban feltárt alaprészeleteinek méreteiből azt következteté, hogy az említett kút a Szent-László építette székesegyháznak szentélyébe furatott. Minthogy pedig a középkorban az a szokás uralkodott, melyet több egyházi zsinat is helyeselt, hogy az egyház alapítójának sírját a szentélyben, a főoltár előtt ássák meg: ennél fogva Szent-László király sírja ama kút közelében s attól nyugat felé legfeljebb pár méternyire eshetett.

Ezen a helyen csakugyan találtak is 1883-ban egy tekintélyes nagyságú s déli oldalán kettős ajtajú sírboltot, mely idézett tudósunk, HENSZLMANN I. szerint, úgy helyzeténél, mint terjedelménél fogva, csak Szent-László sírja lehetett. Ez a sír ma már mélyen, a vár udvarának földszíne alatt három méternyire esik.²

Itt volt tehát a hely, mely Szent-László királyt halála után magába fogadta, s ahol azután szent teste nyugodott, de nem elfeledve.

Szent-László a megdöbbenőleg nagy királyi apostol, Szent-István, mellett a magyar nemzetnek választottja, a keresztény nemzeti ére-nyek eszményképe.

1) MÁRKI S.: *Mária királyné*. 149. l.

2) HENSZLMANN I.: i. h.

Tisztelettel emeli rája szemeit, de a mellett szíve is feldobog érette.

Ami jót, szépet és nemest a nemzet önmagában sejt és érez, amire keresztény lelkülete vágyik, amiről nemzeti büszkeségében álmodik, — azt mind feltalálja, megdicsőülve találja fel e királyában.

Hős, szent; böles törvényhozó, korának legszebb, leglovagiasabb, legtiszteltebb férfja; megvédte a nemzet függetlenségét, visszavívta régi hadi dicsőségét, kibékítette a nemzeti szellemet a kereszténységgel, befejezte Szent-István honalkotó művét.

Példaképe lőn a szegénynek az alázatosságban, a gazdagnak a nagylelkűségben, a vitézeknek az önfeláldozásban, a királyoknak az uralkodásban, és mindenkinek a hazaszeretelben.

Róla beszéltek, az ő tettein lelkesedtek a pásztortüzeknél, a palotákban, a templomokban.

A határtalan tiszteletet iránta semmi sem igazolja jobban, mint az a tény, melyet legendája is említ, hogy a peres tárgyat rá tették sírjára. Tudták előre, hogy a kinek nem igaz jószága, nem bírja azt elvinni onnat. Nem is bírta.

Szájról-szájra járt a hír, hogy a szent király, mintha meg se halt volna, csak úgy tesz csodákat, mint életében. Vakok, sánták, csonkák, betegek gyógyultak meg sírjánál «a szent királynak érdeme miatt».

A kő, mely szent testét fedé, csakhamar kopni kezdett a sírját látogatók térdeitől, csókjaitól.

A keresztes hadak, a Szent-Ferenczek, Domokosok, Aquinói Tamások, a legendák élő kora volt éppen akkor; az a kor, mely hinni s lelkesedni oly nemesen tudott.

Boldogságtól dobogott egész Magyarország szive, hogy Árpád nemzetsége szentek faja lőn. Egy század alatt már a harmadik: Szent-István, Szent-Imre után Szent-László!

A két elsőnek oltára már állt Váradon is. Szentté avatztatások egy időben történt a váradi püspökség keletkezésével, s az új püspökség monostorának első oltárai közt ott volt Szent-István király és Szent-Imre herceg oltára is. Szent-László király emeltette őket.

Hálás nemzete egy század mulva oltárt emelt öneki is.

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY SZENTTÉ AVATTATÁSA.

Szent-László király szentté avattatásának körülményei ismeretlenek. Hazai levéltáraink hallgatnak róla, de még a rómaiak sem nyújtottak, legalább eddigelé, felvilágosítást. E levéltárak szintén sok pusztuláson mentek keresztül. Azonban nem lehetetlen, hogy mégis megőrizték az ide vonatkozó iratokat és még sikerülend meggazdagítani velök történelmünket.

Valószínű, hogy Szent-László szentté avattatása alkalmával ugyanazon eljárás történt, mint kevéssel később Szent-Erzsébet és Margit szentté avattatásánál.

Szent-Margitról olvassuk legendájában, hogy V. István király «ki Szent-Margit asszonynak bátyja vala, küldé követöket Gergely pápához, alázatosan könyörögvén, hogy . . . méltóztatnék ő szentséges atyasága szentöknek köziben számlálnia»,¹ tudniillik Margitot. Mire a pápa Fülöp esztergomi érseket bizta meg két más magyar főpappal együtt, hogy vizsgálják meg Szent-Margit életét. Midőn pedig e közben Fülöp érsek elhalt, két veronai kanonokot küldé hazánkba, hogy «tudakoznának nagy erős bizonyság alatt Szent-Margit asszonynak szentséges életéről, csodatételéről».²

Egyik XV-ik századbeli írónk csakugyan említi is, hogy a pápa két követet küldött Szent-László életének megvizsgálására.³ Ellenben egy másik, XIV-ik századi író csak egy köve-tről tud, de azt meg is

1]—2] PRAY GY.: *Vita S. Elisabethae, nec non B. Margaritae*. 314—5. ll.

3] TEMESVÁRI PELBÁRT.

nevezi, hogy Gregorius de Chrescentio bibornok volt, s hogy a pápa III. Béla király kérelmére küldé hazánkba.¹

Béla király keze, mint alább meglátandjuk, csakugyan benne van Szent-László szentté avatásának történetében. Az is bizonyos, hogy a pápa követe, egy vagy kettő, csakugyan járt itt s a vizsgálatot megtartotta.²

Igazolja ezt az a körülmény is, hogy Szent-László királynak szintén volt egy nagyobb, eredeti legendája is, melyből a krónika merített,³ de amely ma már nincs meg. A legendát mindig a tanuk vallomásaiból szokták összeírni. Így történt ez Szent-Margitnál is. A pápa követei sok tanút hallgattak ki. «Nagyságos uraknak, és tisztelendő atyáknak és közönséges jámboroknak» kivülről még negyven apácának vallomását «híven megírák, pápának bevivék; nekünk is írva hagyják, miképpen jól látjátok, az ő legendáját.»⁴

Hogy a bevégzett vizsgálat után a Szent-László életéről kivett tanúvallomásokkal mi történt? arra nézve Szent-Margit legendájából már nem vehetünk példát. Királyi szenteink utolsójának, ennek a megtestesült ártatlanságnak, nemzetünk áldozati bárányának szentté avatási pere még akkor mingyárt megakadt, s azóta, hatszáz év óta pihen.⁵

De ott van másik Árpádházi szentünk: Erzsébet. Mihelyt a pápa a szentnek legendáját kezeihez vette, kiadá azt egy bizottságnak felülvizsgálat s megvitatás végett. A bizottság ítéletének meghallgatása után pedig bullát bocsáta ki a világ összes püspökeihez, melyben Erzsébetet

1) THOMAS ARCHIDIACONUS: *Hist. Salon.* 24. fejt.

2) Laskai Osvát szerint a vizsgálat e négy pont körül forgott: «I. de ipsius (Sancti Ladislai) labore iusto; II. de eius humili facto; III. de eius pacifico animo; IV. de vero eius miraculo.» Ennek azonban a régebbi íróknál semmi nyoma sincs. KATONA J.: *Historia critica.* IV. 396. I. az imént idézett tudósítást Temesvári Pelbártnak tulajdonítja, de tévesen.

3) V. ö. MARCZALI H.: *A magyar történet külföldi.* 34–5. ll.

4) *Vita B. Margaritae* i. h.

5) Boldog Margit, vagy népünk nyelvén: Szent Margit magyar királyleány miséjét és zsolozsmáit a római pápák brevek által engedték meg előbb egyes szerzetes-rendeknek, majd egyes országoknak. Lásd FRANKÓI V. értekezését NÉMETHY L. *Adatok Boldog Margit életéhez* című könyvében. 251. s köv. ll.

szentnek nyilvánítá, miséjét, ünnepe napját s a szentté nyilvánítás ünnepies kihirdetését elrendelé.¹

Szent-Lászlóról csak annyit tudunk, hogy két miséjét, ünnepnapját s e napon szent testének a sírból felvételét már a legrégibb, 1228 előtti, misekönyvünk s annak naptára is említi.² A testnek felvétele, melyet a szentté nyilvánítás megelőzni szokott,³ ez idézett naptár szerint 1192 június 27-én történt.⁴

Ennek a test-felvételnek és a szentté nyilvánítás kihirdetésének napját ünnepeljük 1892 június 27-ikén. És az a lelkesedés, az a kegyelet, melylyel e napot annyi század után is megszenteljük, — az mutatja: mekkora lehetett az országnak, de kivált Szent-László városának, Váradnak öröme, mikor e nap először virradt reája hétszáz év előtt!

Fényes követet küldé ez ünnepre maga a mennyország is. «Azon a napon és órában — mondja Szent-László legendája — mikoron ő szentséges voltát megkanonizálták volna, a váradi szent monostornak felette nagy szép fényes csillag láttaték az égen, az ő szent testének felette . . . . kit a népek nagy isteni félelemmel és lelki örömmel néztek vala.»

És mint a betlehemi csillag nyomában királyok és pásztorok jártak: úgy Szent-László sírjához a jámborok ezrei s fejedelmi személyek sereglének. Köztök volt kétségkívül III. Béla is királyi családja tagjaival s országa egyházi s világi fejedelmeivel.

1] DANIELIK J.: *Magyarországi Szent Erzsébet élete*. 132. l.

2] *Régi magyar nyelvemlékek*. I. XCII—III. ll. — KOLLER J.: *Episcopatus Quinqueecclesiarum*. I. 394. l. — PRAY (*Dissert. de S. Ladislao*. 15. l.) a két miséből Szent Lászlónak két ünnepére: jun. 27 és jul. 29. következtet, de az idézett legrégibb misekönyv csak az elsőt jelöli meg veres betűkkel. Későbbi, XV—XVI-ik századi misekönyveinkben már mind a két nap veres betűkkel van megjelölve; azonban országos ünnep csak az első (jun. 27.) volt, az utóbbi pedig *festum chori*. V. ö. BÖHM I. közleményét *Egri egyházmegyei közlöny*. 1892. 103. l.

3] KATONA I.: *Hist. critica*. IV. 390—1. ll.

4] PRAY: *Dissert. de Sancto Ladislao*. 8. l. 1) Szent László testének felemelését a legrégibb misekönyv krónikájának bejegyzése szerint, III. *Non. Februar.* (febr. 2) helyezi; de ez a krónika a misekönyvnél sokkal későbbi keletű s idézett adata az egykorú naptár adatával ellenkezik; nincs is elegendő okunk arra, hogy azt a februáriusi adatot Szent-László testének felemelésével hozzuk kapcsolatba. (V. ö. KOLLER J.: *Episc. Quinquee.* I. 394 és 407. 410. ll.)

Szent-Erzsébet testének felemelésénél 1236-ban, egykorú tudósítások szerint, jelen volt II. Frigyes császár nejevel, a thüringiai uralkodó ház összes tagjai, főpapok, főurak nagyszámmal, összesen több mint egy millió zarándok.¹

Szent-László új sírja az új oltárral már készen állt. Művészi munka volt, melynek fényes márvány oszlopaít, művészi véseteit utazók emlegették, költők megénekelték.² Kifaragva lehetett rajta a szent királynak egyik-másik csodatétele is, amint az akkor szokásban volt, s amint Szent-Margitnak csodatétele: a gyermek feltámadása, szintén ki vala faragva az ő «koporsóján, kit faragtanak feje márvány kőből.»³

A szent király régi sírját Dénes mester — hihetőleg a király szobrása s az új sírnak megalkotója is, nyitotta fel. Ugyanő emelte ki százados sírjából a szent testet, amiért III. Béla király őt, mint a királyi szent test érintése által már megnemesültet, maradékaival együtt örökké szabaddá tette.⁴

Mikor a szent test a mélységből előtűnt, hozzája járult a király, térdenállva megcsókolá.

Azután átvették a püspökök s az új oltáron a nép tiszteletére elhelyezék.

Ekkor kezdetét vette a szent mise, az első, amely Szent-László magyar királyról felhangzott.

II. Frigyes császár Szent-Erzsébet testének felvételénél szegényes szürke ruhában, mezitláb jelent meg, de fején arany koronával. Mikoron pedig az első szent misében az Offertorium elkövetkezett: a csá-

1) DANIELIK J.: *Szent-Erzsébet élete*. 134. l.

2) «Cuius splendida marmorum columnis
Sudarunt liquidum sepulchra nectar.»

Csezmiczéi, Janus Pannonius, verse 1459-ből. — «Civitas Varadiensis . . . ubi divus olim Ladislaus Rex Hungariæ felicis memoriæ suam habet sepulturam, marmore elegenter excusam, tanto principe dignam.» SCHWANDTNER: *Scriptores rerum hungaricarum*. I. 778. l. — «Im Innern des Schlosses (Várad) befindet sich das prächtige Grabmal des Königs Ladislaus, ganz aus dem feinsten Marmor, künstlich gemeißelt.» Gromo tudósítása 1565-ből. *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge*. II. 9. l.

3) i. h. 336. l.

4) *Várad regestrum* : 341. okl.

szár a szent testhez járult, levette fejéről az arany koronát s ezt a szentnek fejére tette.¹

De Frigyes császár ebben csak utánozta a régebbi keresztény fejedelmeket s talán III. Béla királyt is. Az a kor a keresztény aláztosság kora volt. Akkor a leghatalmasbak is sírköveiket az egyházak földjére helyezteték, hogy lábaikkal tiporják még a koldusok is.

Még tartott a szent mise, mikor egy gyermeket hozának oda, ki kezeire, lábaira egészen nyomorék volt. «Kiért — mondja a legenda — mikoron a sok jámbor imádott volna, bizván a szent kegyes királynak érdemében: ime, mindennek szemelátására megvigaszék tökéletességgel, mint egy egész ember!»

Valóban, kijelenté Isten, hogy megáldá, megszentelé azt az oltárt, ahol dicsőült szolgálja, Szent-László király, nyugszik.

EREKLYÉI.

Az ereklyék tisztelete sok vonzó részlettel gazdagítja történelmünket. Ihlet forrása volt az, mely költőt, művészt nem egy fenséges alkotásra lelkesített.

Mikor Szent-László király testét sírjából kiemelték, már volt Várad közelében, Szent-Jobbon egy drága nemzeti ereklyénk: Szent-István király dicsőséges jobb keze. És már zengett róla nem kevesebb vallásossággal, mint fajszeretettel az ének:

Oh dicsőséges szent jobb kéz!
Melyet magyar óhajtva néz;
Drága kincse népünknek,
Nagy öröme szivünknek.

A szentek ereklyéi általában mindig végtelenül becsesek voltak a hívek szemeiben. Nemcsak egyesek, hanem egész nemzetek is bol-

1] *Szent-Erzsébet élete.* 135. l.

dogoknak érezték magokat egy-egy szent ereklye birtokában s annak védelme vagy megszerzéseért fegyverhez vagy éppen cselhez is nyúlni készek voltak.

A török császár, hogy Hunyadi Mátyás királynak valami rendkívülivel kedveskedjék, Alamizsnás Szent-János ereklyéit küldé meg neki. És a király fejedelmi pompával, országos ünneppel fogadta az ajándékot, udvari kápolnájában fényesen helyezte el. Ismeretes, hogy mikor II. Lajos magyar király Prágából el akarta hozni Remete Szent-Pál fejét: a csehek cselhez folyamodtak s más fejet tettek helyébe. Erzsébet királyné meg már-már el akarta orozni Szent-Simon egyik ujját.¹

Szent-László királynak is a sírból kiemelt ereklyéje végtelenül becses lett volna mindenütt a keresztény világban. Koronás uralkodók királyi fénynyel s alázattal fogadták volna, amint alázatosan, mezítláb el is zarándokoltak sírjához.

Annál drágább kincse, annál nagyobb öröme volt ő a szíveknek itthon, Magyarországon. Nem élt ugyan már senki azok közül, akik őt látták s benne gyönyörködtek; ismerte őt mégis mindenki, mintha színről-színre látta volna. Ha szépet, ha dicsőt, ha igazi magyart akartak mondani: róla beszéltek, az apa fiának, a nagyapa unokájának.

Mikoron pedig, száz év múlva, kikele sírjából, nem tudtak megválni tőle. Fejét, mely oly magasan emelkedett ki mindenek felett, és két karját, melyekkel annyi jót tett s annyi dicsőséget szerze nemzetének, — nem temették el ismét. Kinn hagyták a sírból, mint egykor Szent-István király dicsőséges jobbját.

E korban már széltére az a szokás uralkodott, hogy a szentek ereklyéit az oltáron a nép tiszteletére kitették. Ünnepiesebb alkalmakkor nyíltan a városban is körülhordozták; érkező királyok, főpapok elé, koronázásokhoz, béke- és frigykötésekhez, még hadjáratokba is elvívék.

De az ereklyéket nem állították pusztán, meztelenül a közönség elé. Ereklyetartókat készítettek, melyeknek alakja, az egyszerű szelen-

1) IPOLYI A. : *Kisebb munkái*. I. 358. l.

czétől kezdve a gót dómok idomának utánzásáig, különbözőképpen változott. Anyaguk sokszor fa, de nem ritkán arany, ezüst vagy elefántesont volt, művészi faragványokkal vagy vésetekkel, filigrán-munkával és zománczczal, drágakövekkel és gyöngyökkel díszítve. Kincset érő műdarabok, díszei ma is egy-egy főegyháznak, ahol még megvannak.

Legérdekesebbek azok, melyek az emberi test főrészei: a fej, mell, kéz vagy kar alakjával készültek, aszerént, amint ezen testrészek egyikét vagy másikat foglalták magokban.

Szent-István király jobbja kézalakú, ezüstműből vagy éppen aranyból készült ereklyetartóba volt zárva. Maga ez ereklyetartó nem maradt reánk, történeti forrásaink sem adják leírását; de létezését s alakját kétségtelenné teszi részént az általános egyházi szokás, részént a szentjobbi monostor középkori pecsétje, melynek mezejében egy könyökénél meghajlott, ujjjaival felfelé emelkedő s áldást adó kéz látszik.¹ — Ugyancsak Szent-István királynak egy másik, lengyelországi ereklyetartója, mely karesontjának egy részét foglalja magában, már egyenes karalakú egészen szín-arany s oldalán, a tenyér alatt, kristályüveg ablak van rajta, melyen keresztül a szent ereklye látható.²

Szent-László király mindkét karját azután, hogy a sírból kinn hagyták, egy-egy ereklyetartóba foglalták; de hogy mily művezetűek voltak ez ereklyetartók? arról nem értesülünk. Csak annyit tudunk, hogy ezüstműből készültek, s hogy 1443-ban még Váradon voltak.³

A zágrábi székesegyház ma is őriz egy kézalakú ereklyetartót, mely éppen Szent-László király karesontjának egy darabját rejti magában. Hasonló a fentebb említett lengyelországihoz. Csinos fa talpazatból egyenesen emelkedik ki ez is, nyílása is van, melyen át az ereklye látható; csahogy ez ezüst lemezből van, melyet hét smaragd- és marinkő díszít, s ujjait nem emeli áldásra, mint amaz, hanem Szent-László jelvényét, a bárdot, tartja markában. Ez ugyan későbbi mű, felirata

1] SIMON M.: *Supplementum*. 157. I. — *Váradai püspökség tört.* II. 331—2. II. Mindkét könyvben a rajzok is megvannak.

2] SIMON M.: i. m. 43—5. II. Rajzzal együtt.

3] SCHWANDTNER: *Scriptores*. II. 23. I. 1.

szerént 1600-ban készült,¹ de mert az egyházi tárgyak alakja nehezen változik: a szent királynak váradi kéz-ereklyetartói is lehettek ilyenek.

De az ereklyetartók összes nemei közt leghatásosabbak s legbecesebbek a fej- vagy mellszobrok voltak, melyekbe a szentnek fej-, áll-, váll- vagy mellcsontjának részeit helyezték. Ezeket többnyire természetes nagyságban s olykor az illető szent arcának hasonlatosságára készítették. Az ilyen ereklyetartókat a középkori egyházi műnyelv többnyire egyszerűen fejnek nevezi, de olykor a *classicus herma* névvel jelöli meg.

Egyik legkitünőbb koronával s drágakövekkel díszített példányuk Szent-Lajos mellszobra volt, mely arckép-hasonlatossággal birt, a szentnek koponyacsontját tartalmazá s VI. Fülöp francia király adományából jutott 1286 táján a párisi St. Chapelle birtokába. A mölki monostor műkincsei közt ma is megvan hazánk egyik védő-szentjének, Kálmán vértanújának, fej-ereklyetartója, mely 1517-ig itthon, Székesfejérvárott őriztetett.

Szent-László fejét szintén ilyen ereklyetartó mellszoborban őrizték, mely ma is megvan Győrött, a hová az Váradról került, mint azt alább még meglátjuk.

A szobor aranyozott ezüst; öntött, vert, vésett és áttört munka. Súlya mintegy tizennégy font; magassága: 65 cm., tehát az emberi természetes nagysághoz közel jár. Valóságos királyi mellszobor, fején koronával, de amelynek csak abroncsa s azon a lemezek és a liliumágak eredetiek. Mellét és vállait csillagokkal ékes, violaszínű zománczalapon nagy, sodrony-zománczos virágok borítják, mint valamely királyi öltöny, amilyen, és pedig sokban hasonló, Nápolyi Johanna testét ma is fedi.² Haja, szakálla, bajusza s az egész fej ma aranyozott, de a szemekben s az alsó ajkon még látszanak a hideg zománc némi maradványai.³ Kétségtelen tehát, hogy a szobor nem volt eredetileg

1] IPOLYI A.: *Kisebb munkái*. I. 328. l.

2] MÁRKI S.: *Mária királyné*.

3] Az ereklyetartó szakszerű leírását s általában az ereklyetartókról itt elmondottakat lásd IPOLYI A.: *Kisebb munkái*. I. 313. s köv. l. — *Ötvösmű-kiállítás t ajstroma*.

ilyen, hogy úgy mondjuk, arczából kikelt, hanem zománczozott volt az arcz is, mint általában a kitünőbb hermák arczát, köztök Nagy Károly császáráét, az élő arcz színét utánzó zománczczal vonták be.

De legjobban érdekel bennünket a szobor belseje. A fejről a korona lejár. Alatta kis ajtó van, mely kinyilik s melyen belül a fej üregébe egy ezüst tok van betéve. Ez a rajta levő két fogantyúnál fogva a fej üregéből kivehető s a híveknek csókjára nyujtható. Mert az ereklyét, Szent-László fejének felső részét tulajdonképpen ez a tok zárja magába.¹ E toknak a fogantyúkkal átellenes oldalát keresztalakban ezüst pántok fedik, s a kereszt négy sarkán domborműben a négy evangélista, középütt pedig az úr Jézus ülő alakja látszik, jobbát áldásra emelve. A kép jelentése kétségkívül az, hogy Krisztus urunk áldja a szentet, kinek itt van ereklyéje és megáldja mindazokat, kik az ereklye tiszteletére jövnék, szentjeiben tisztelik az Istent.

E szobor azonban csak a XV. század első éveiben készülhetett. Erre nézve egykorú, írott bizonyítékunk nincs ugyan, de ide mutat a szobor mellén látható magyar czímer, mely ilyen alakban Mária és Zsigmond királyaink korában volt használatos és ide mutat a váradi székesegyház története is.

Zsigmond királynak éppen Váradon, 1406-ban kelt levele említi, hogy néhány év előtt a székesegyház kincstárában tűz támadt, amely megemészté a káptalan legfőbb leveleit, ruháit, megolvasztá az arany-, ezüst- szent edényeket, ereklyetartókat, köztök Szent-László fejének ereklyetartóját is.² A fentebbi mellszobor tehát, mely művezetével annyira beillik Zsigmond király korába, kétségkívül ez időtájban keletkezett.

De, mint az idézett királyi levélből látjuk, már 1406 előtt is volt Szent-László fejének ereklyetartója. Csakugyan a váradi káptalannak 1374-ben összeírt statutumai ismételve szólnak róla, valamint a ré-

1] Az állkapca némi más részszel együtt Bolognában van: PODHRADČKY J.: *Szent-László tetemeinek históriája*. 26. l.

2] «Etiam thecas capitulis et reliquiarum ipsius sanctissimi regis in liquidum resolverit.» *Fejér Gy.: Codex. dipl.* X. 4. 523. l.

gebbsi történeti adatok fel egészen 1229-ig, amint azt még bővebben meglátandjuk. Arról, azonban, hogy milyen volt ez az első fej-ereklye-tartó? sem kép, sem egy betű írás nem maradt reánk. Csak abból, hogy elolvadt, következtethetjük, hogy ércz volt, még pedig azon kor szokása szerint s ilyen, királyban is rendkívüli szenthez méltóan, nemes érczből: ezüstből vagy éppen aranyból.

Hasonlóképpen drága ereklye gyanánt őrizte a váradi káptalan a szent királynak szemfedelét is.¹

Szent-Veronika kezkenőjétől vagy ama lepeltől kezdve, melybe a keresztfáról levett Jézus szent testét takarták, mindig így tettek a keresztlények azon ruhákkal, mik a szentek, a vértanúk testével érintkeztek. Rómában, a kapuczinusok temetői templomában azt a vásznat, melyen Szent-Lőrincz teste a vértanúság után feküdt, ma is a főoltárba zárva tartogatják. Ily becsben tartották nálunk Szent-Margit fátyolát, melyről a legenda még ma is emlegeti, hogy Kun László királyunk már gyermek korában meghalt volna, oly nagy beteg volt, de rája terítették Szent-Margit fátyolát, és meggyógyult.

Szent-László szemfedeléhez is, bizony, sokan járulának az evangéliumi beteg asszonynak azon gondolatával: ha csak ruhája szélét érintendem is, meggyógyulok.

BÚCSÚJÁRÁSOK.

Az angyali ének, mely a legenda szerint, Szent-László király temetésekor hallatszott, bejárta az egész országot, paloták, kunyhók lakói egyaránt meghallották, s általa vonzatva érzék magukat.

Az a kimondhatatlan, ma már képzelni is alig képzelhető vallásos buzgalom, mely a régi magyarokat, a közlekedés akkori nehézségei s veszélyei közt is, a külföld legtávolabbi búcsús helyeire elvitte, — annál sűrűbben keresteté fel velök hazai szent helyeinket.

1] Egyetlen egyszer van róla említés mint ereklyéről. *A váradi káptalan legrégebbi statutumai.* 89. l.

Báta, Darnó, Kassa, Szent-Jobb, de legkivált Várad volt leggyakrabban tanúja szívindító ájtatosságuknak.

A hely, melyet Szent-László király életével s halálával megszentelt, s ahol az egyház lelki kincseiben oly bőven részesülhettek, — az a hely legjobban vonzotta őket.

De vonzotta az isteni tisztelet ritka fénye is, melyet éppen a jámbor búcsúsok évről-évre szaporodó sokasága s áldozatkészsége tön mind fényesebbé.

Mise közben, mingyárt a szent evangéliom eléneklése után, felkelt az ájtatoskodók serege, ősi szokás szerint körüljárták az oltárt, s míg a miséző pap kenyeret s bort áldozott fel Istennek, ők letették áldozatukat az oltárra. A szegények, mint az evangéliomi özvegy asszony, talán csak egy fillért vagy egy szál viaszgyertyát; de a kiknek Isten többet adott, azok arany, ezüst kelyheket, kereszteket, drága szőnyeget, szépséges miseruhákat, oltáröltözeteket.

Szent-László király sírjához ugyanis a föld népével együtt zarándokoltak Magyarország főrangúí, kivált főrangú hölgyei, de koronás királyai s királyasszonyai is.

Eljött mindjárt II. István király. Es Szent-László drágalátos sírjánál az ő szílej, nyughatatlan lelke is még soha nem tapasztalt békességet kezdte érezni. Vissza-vissza is tért oda, végre többé el sem lávozott onnat. A szent király sírja felett emelkedő hegy egyik ormán monostort rakatott s oda temetkezett.

Nyomában ezután jöttek utódai. Árpád- és vegyesházbeli királyainknak majd mindenikéről olvassuk, hogy elzarándokoltak Szent-László sírjához. Zsigmond királylyal 1412-ben Ulászló lengyel király is eljött, még pedig Ulászló, mint igazi jámbor zarándok — gyalog.

Királynéink közül az a kettő is, ki legtöbbször szenvedett: Fenena, az utolsó Árpád, III. Endre élete párja, és Mária, Zsigmond király felesége, szintén imádkozott a szent király sírjánál.¹

Nagy Lajos király maga mondja, hogy mingyárt koronáztatása

1] *Magyar királyok Nagyváradon.*

után, az ország zászlósurainak kíséretében ő is, mint elődjei, a régi királyok, Szent-László sírjának látogatására ment.¹ És szavai mintha oda mutatnának, hogy e látogatása több volt egyszerű magán ájtatosságnál; a koronázás befejező ténye lehetett. Királyaink a koronázáskor esküt tesznek: Nagy Lajos épen úgy, mint elődjei, a koronázási eskü letétele végett is sietének Váradra.

ESKÜ SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY SÍRJÁRA ÉS FEJÉRE.

A váradí monostor, mikoron benne Szent-László király sírját megásták, már színhelye volt az igazságszolgáltatás egyik ősrégi nemének, az isten-ítéletnek. Ez, mint neve is mutatja, a legkétségesebb ügyekben Istenre bízta az ítéletet.

Ilyen isten-ítéleti tény volt már az is, melyet Szent-László legendája említ s mely nem sokkal a szent király halála után történt, mikor tudniillik a peres ezüst tálat rá tették Szent-László sírjára. A szent király iránti tiszteletet ugyanis oly mélységesnek, oly általánosnak tapasztalták, hogy annak a bűnös emberre való hatásában nem kevésbbé bíztak, mint a tüzes vaséban. És nem csalódtak. Szent-László király sírjának látására a perlekedők egyike megdőbbsent, «hanyatt esék, mint egy holt» mondja a legenda.

És ebben nyilván látták Istennek ítéletét, mely szemlátomást kijelenté, hogy ki a bűnös?

Ettől kezdve még jobban hittek az isten-ítéletekben, kivált ha azok Szent-László sírjának közelében mentek végbe. Ezért történt azután, hogy a bírák oly helyekről is, hol szintén tartóttak isten-ítéleteket, Váradra küldék a perlekedő feleket.

Hasonló okokból jött szokásba a Szent-László sírjára vagy fejére való esküvés.

Bírói esküt mindenütt lehetett tenni, és az mindenütt szent vala;

1) FEJÉR Gy.: *Codex dipl.* IX, 1. 58. l.

de mégis nemzetünk szemében az volt a legszentebb, legerősebb eskü, melyet Szent-László király sírjára vagy feje ereklyéjére tettek.

Nem volt oly kényes vagy fontos ügy, melynek eldöntését nyugodt lélekkel rá ne bízták volna az ilyen esküre.

Maga a váradi püspök és káptalan, midőn irataik az 1241-iki tatárjárásban elvesztek s ennek következtében birtokügyeik összezavarodtak: hogy megtudják az igazat, vallatóra fogták legvénebb jobbágyaikat, de előbb Szent-László király fejére esketék meg őket.¹

Még 1403-ban is, mikor az ország főpapjai és zászlósurai elhatározták, hogy Zsigmond királyt megfosztják Szent-István koronájától, — a főpapok és zászlósurak Váradon gyűltek össze s a csakugyan főben járó ügyben Szent-László király fejére esküdtek meg egymásnak.²

AZ EREKLYÉK HÁBORÚBA VITELE.

Az ereklyéket, mint már említők, a harcz mezejére is el szokták vinni, hogy általok a hadak önbizalmát s lelkesedését éleszszék. Így vitték a francia királyok Szent-Mártonnak, a bizanczi császárok birodalmuk védszentjeinek ereklyéit a hadjáratokba. Arbe városának őrsége is Szent-Kristófnak fejét vitte állítólag a magyarok ellen.³

Alig lehet kétségünk benne, hogy nálunk, ezernyi harcz között élő nemzetnél, ez a szokás szintén megvolt, bár történeti emlékeink hallgatnak róla. Feltűnő is volna, hogy a régi magyarok, kik Európa művelt nemzeteinek szokásait, a koronázástól a levelek írásának módjáig, annyira elsajátították és saját szellemökhöz idomíták, — hogy ők, a kereszténység vitézei, éppen csak ezt, a szent ereklyék háborúba vitelét ne szerették volna meg.

És csakugyan a *Dubniczi krónikának* van egy, reánk magyarokra

1) FEJÉR GY.: *Codex dipl.* V. 2. 141. 1.

2) *Hazai okmánytár*: VII. 439. 1.

3) IPOLYI A.: *Kisebb munkái.* I. 294—5. II.

vonatkozó részlete, melyben mű-történelmünk úttörője, IPOLYI A. éppen e régi hadi szokásunknak nyomaira ismert.

Nagy Lajos koronáztatása után három esztendővel — mondja az idézett krónika — tatárok ütének be Erdélybe. A székelyek s magyarok kevesen voltak, de azért védték magokat emberül s a harcz már három napig tartott. Mondják, hogy a harcz alatt Szent-László király fejét sehol sem találták a váradi egyházban bár mindent tüvé tettek érte.

De csodálatos! mikor végre az egyház öre a szokott helyén megtalálta, annyira izzadt volt, mintha elevenen valami nagy munkából, vagy forró nyárban nagy útról tért volna vissza. A megfoghatatlan dolgot, melynek csodájára jártak az emberek, végre egy vén tatár, ki az erdélyi harczon rabúl esett, magyarázta meg. Azt beszélte ugyanis, hogy nem a székely, nem a magyar had győzte le őket, hanem az a Szent-László, kit a magyarok nagy fenszóval segítségül híttak s aki meg is jelent. Úgy mondák a többi tatár rabok is, hogy a magyarok előtt hatalmas lovon egy szálás vitéz járt, fején arany koronával, kezében rettenetes csákánynyal, — az a vitéz paskolta s tette őket semmivé. Az a vitéz pedig nem volt földi ember: feje felett a levegőben csodálatos szépségű királyasszony látszék, arany koronával, ragyogó fényességgel. — Ebből világos — teszi hozzá a krónikás — hogy a magyarokat, kik Jézusért küzdének, maga a boldogságos Szűz és Szent-László király segítette meg.¹

TEMETKEZÉS.

Nem kevésbé megható régi királyaink és nagyjaink azon óhaj-tása, hogy Szent-László király lábaihoz kívánkoztak temetkezni. Nem azt mondják, hogy szíve vagy hamvai közelébe, hanem hogy lábaihoz. Mennyi gyöngédség, mekkora tisztelet van már a kifejezésben is!

1] PODHRADCZKI J.: *Szent-László históriája*. 83. l.

Hogyan épített magának II. István király Szent-László sírja közelében temető helyet, azt már láttuk.

I. Károly király, midőn második neje, Luxemburgi Beatrix, 1319-ben elhunyt, hamvait a váradi székesegyházban temette el azon oltár alá, melyet az ellene fellázadt Kopasz nádor Szent-Vincze tiszteletére emeltetett.¹

László opólyi herceg és magyar nádor szintén itt temette el nejét, Sándor havaselvi vajda leányát.²

Majd Mária, Nagy Lajos király leánya, sírját ásták meg itten;³ negyven év múlva pedig férje, Zsigmond császár és magyar király koporsóját is ide hozták. Messze, a morvaországi Znaimban hunyt el, de ide kívánczozott neje hamvai mellé, Szent-László király lábaihoz.⁴

V. László, a véres emlékü ifjú király, szintén itt óhajtott sírba szállani, és Szent-László tiszteletére egy káptalan felállítását is tervezé;⁵ de sem ezen terve, sem azon óhajtása nem teljesült.

Ezeken kívül Várad püspökei, főpapjai; a fejedelmi Aba-, Borsanemzetségek tagjai szintén itt találták meg, a mit az életben hasztalan kerestek, a csendes nyugodalmat.⁶

Ilyen értelme van a régi egyházi ének ama versének, mely Szent-László királyról így szól:

Körülfeküsznek téged császárok,
Püspökök, királyok, jobbágy-urak.

TEMLOMOK.

Amit a legenda mond, hogy mikoron Szent-László bement a váradi monostorba imádságnak okáért, kívülről látták őt megdicsőült

1] *A váradi káptalan legrégebbi statutumai.* 71. l.

2] *U. o.* 73. l. ORBÁN B.: *A székelyföld.* II. 87. l.

3]—4] FEJÉR GY.: *Cod. dipl.* X. 2. 286. és X. 4. 54. l. X. 4. 519. l.

5] THEINER A.: *Monumenta Hung.* II. 320. l.

6] FEJÉR GY.: *Cod. dipl.* VIII. 3. 68. l.— *A váradi káptalan legrégebbi statutumai.* 71. l.

testben, angyalok által az ég felé emelve, nagy fényességgel fényleni: az igaz.

Nyolcz század óta minden magyar így látja őt. Nyolcz század óta a legnemesebb szívek és elmék működnek megdicsőítésén.

1600. évben még ismerték s mutogatták a váradi monostorban azt a kerek kápolnát, melyben a szent király magányosan imádkozni szokott.¹

Ugyanazon monostorból indult ki vallásos tisztelete. Az első oltárt, melyet ott állítottak tiszteletére, újabb és újabb oltárok s egyházak keletkezése követte szerte az országban s még azon túl is a keresztény világban.

Mindazon községeinkről, melyek Szent-László nevet viselnek, bizvást elmondhatjuk, hogy templomot építettek Szent-László királynak s templomuk védszentjétől vették nevöket. Ilyen községünk még ma is huszonhat van, tehát éppen annyi, mint a Szent-Istvánról nevezett Szentkirály község. Olyan egyházunk pedig, legalább a főbbek között, egy sem volt, melyben Szent-László királynak egy-egy kápolnája vagy oltára ne állott volna.

De a messze külföldön is: a lengyelországi Csensztochovban, a stájerországi Mária-Czellben, a császár-koronázó Aachenben stb. stb. építettek kápolnákat, oltárokat Szent-László magyar király tiszteletére.

Gazdag volt az az egyház, mely ereklyéiből csak egy morzsányit is megnyerhetett.

A xiv. század második tizedében történt, hogy egy jámbor pálos szerzetes megtalálta Szent-László király egyik ujjának egy ízét. Elvitte azt a Hernád mentére, egy kis rozzant kápolnába. De mikoron híre ment, hogy milyen drágalátos ereklye rejlik ottan: a kis elhagyatott kápolna olyan népes búcsújáró hely lett, hogy csakhamar tekintélyes, csúcsíves egyházat építettek helyébe.²

Ma már éppen a magyarságnak egy tekintélyes része idegen attól

1) *Budai országos levéltár: Urbariarum.*

2) NAGY I.: *Anjoukori okmánytár.* I. 531. és 540. ll. — Az egyház romjai még állanak.

a vallástól, mely Szent-László királynak egyházakat épít; de még ma is közel százra (93) megy hazánkban azon egyházak száma, melyek Szent-László király tiszteletére szentelvék.¹ Ezekben ma is a régi magyarok kegyeletével dicsérik Szent-László királyt.

De nemcsak egyházak s oltárok, hanem a Szentlélek élő templomai is, az emberek, örömet választák védszentjökül Szent-László királyt. Erdélynek, a váradi püspöki megyének századok óta védszentje. Királyok éppen úgy, mint főurak vagy egyszerű földmivesek Szent-László nevére kereszteltették gyermekeiket már az Árpádok korában, és kereszteltetik ma is. E név tisztelete az évszázadok viharaiiban meg nem fogyatkozott, sőt ma, a nemzeti védszentjeink iránti kegyelet fellángolásával, még öregbedik.

Legújabbán is Szent-László király védelme alatt egy társulat alakult, a Szent-László társulat, mely mintegy folytatása a szent király korán kialakult életének, az ő magasztos, s épp oly egyházi, mint hazafias céljait tűzvén maga elé.

Említésre méltó, hogy e társulat régi elnöke, dr. Schlauch Lőrincz, újabbán Szent-László király váradi püspökségének püspöke is.

KÉPEK.

Népünk az a szokása, hogy ünnepeken zöld galyakkal takarja be egyházának pusztá falait, nyilván arra mutat, hogy a sívár, meszelt falak nem nagyon gyönyörködtetik szemeit. Régen, hitegységünk korában másként volt ez is. A falakat tele irták gazdag színpompájú képekkel, vagy felöltöztették drága, szép szőnyegekkel.

Régi egyházaink falainak mészrétege alól elő is tűnnek itt-ott, véletlenül, a bemeszelt s rég elfeledett festmények. Színök már elhal-

1) Az esztergomi egyházmegyében van 8; az egriben 7; az erdélyiben 7; a győrben 7; a kalocsaiban 3; a kassaiban 6; a nyitraiban 3; a pécsiben 8; a rosnyaiban 3; a szatmárban 3; a szepesiben 3; a szombathelyiben 4; a székesfehérvárban 2; a váradiiban 3; a vácziban 3; a veszprémiben 16; a zágrábiban 7.

ványult, megkopott, sokszor nagyon is meg vannak rongálva, de azért mindig kegyelettel s megindulással tekintünk rájuk. Mint a már őszebe csavarodott gyermek, mikor régen, nagyon régen elhúnyt édes anyjának írása akad kezébe.

Ezek a fali képek, természetesen, mindig szent tárggyúak, leggyakrabban hazánk védőasszonyára, a Boldogságos Szűzre vonatkoznak; de vannak olyanok is, melyek nemzeti szenteinket vagy hazai történelmünk valamely kimagaslóbb jelenetét állítják elénk. Ez utóbbi esetben azonban a világi történetbe valamely szent alakot is bevon, hogy ezáltal amazt megszentelje s a hazafias érzést a vallásossal egybekapcsolja.

Ilyen a szépehelyi székesegyháznak nagy falképe, mely szintén csak legújabbán került elő a mészréteg alól. A képnek tulajdonképpeni czélja I. Károly magyar királynak dicsőítése, ki végre diadalmaskodott ellenségein, de főalakja mégis a Boldogságos Szűz, ki előtt I. Károly és környezete térdel, s kinek kezéből a király a hála kifejezésével veszi át a szent koronát, ekképpen jelezve azt, hogy Szűz Mária segítségének köszöni győzedelmét.¹

Ilyen képek maradtak fenn Szent-László királyról is, s hazánknak nemcsak egy vidékén, hanem a Dunántúl éppen úgy, mint a Felvidék vagy a Székely- és Szászföld egyházaiban.

E képeken többször magányosan fordul elő, gyalog vagy lóháton, de mindig mint fegyveres, páncélos vagy éppen csatába rohanó hős. Mellőle vagy kezéből soha sem hiányzik az őt mindig jellemző csatabárd, de a mely eredetileg csakány vagy fokos lehetett.² Ez utóbbi, bár már megkicsinyített alakban, még ma is legszokotabb kézi fegyvere a magyar népnek.

Egy másik, szintén kedvelt előállítás a Szent-László királynak: koronáztatásának jelenete, midőn egy vagy két angyal teszi fejére a szent koronát.³

1] IPOLYI A.: *Kisebb munkái*. I. 233. l. — HENSZLMANN I.: *Régészeti kalauz*. 139. l. És egyebült.

2] Így látjuk Maros-Vásárhely, Nagy-Szeben, Csík-Ménaság egyházaiban. Lóháton a győri antiphonalén, II. Ulászló király pénzein.

3] Így fordul elő Velemér, Fekete-Ardó egyházainak falain. A Thuróczi-krónikában. — PAULUS CROSNENSIS alább említendő művében.

De olyan képei is maradtak fenn, melyek élete eseményeinek egész sorozatát tüntetik fel. Leggyakrabban látjuk ezeken harczeit a kúnokkal, néha négy-öt jelenetben is. Ezek között ott van mindig az elrablott magyar leány megszabadításának története, olykor Várad alapítása, vagy az a megható legendabeli jelenet, mikor a szekér Váradra érkezik az ő szent testével, «minden emberi segedelem nélkül».¹

Mind e képeken Szent-László királynak termete, arczulata nem valamely egykorú kép után, mert ilyen nem maradt fenn róla, hanem csak a krónikák s a hagyomány előadása után készült. Ez emlegeti még ma is róla, hogy arcza teljes, szép piros vala, tekintete bátor és kedves, termete díszes s vállától fogva mindenkinél magasb. Említi fegyvereit is: a bárdot, kopját, hegyes tört, de ruházatára nem emlékezik.

Az a ruházat és fegyverzet, melyben Szent-László királyt a bécsi krónika s a fentebb idézett fali képek feltüntetik, nem magyar, s legkevésbé Szent-László korabeli.

ÉRMEK.

A kegyelet, mely Szent-László király emlékezetét nemzedékről-nemzedékre átszállítani, s úgy a palotákba, mint a kunyhókba is eljuttatni törekedett, — már a szent király sírjánál megszülemlett.

Mingyárt első utóda, Kálmán király, érmeinek hátsó oldalára Szent-László nevét verette. Hasonlóképen cselekedtek II. István, II. Béla, II. Géce királyok.

Nagy Lajos királyunknak még szebb, még kegyeletesebb gondolata támadt. Arany- és ezüst pénzeire Szent-László király alakját verette, amazokra álló, emezekre ülő helyzetben. A szent király alakja

1] Turnicsa, Zsegra; a Székelyföldön: Gelence, Homorog-Szent-Márton, Besenyő, Füle, Biborezfalva egyházaiban; a kassai Szent-Mihály kápolna falain. A bécsi képes krónikában. — A falképekre nézve lásd RÓMER F.: *Régi falképek Magyarországon.* — *Archaeologiai Értesítő.* 1885. évf. 211.s köv. II. HUSZKA JÓZSEF közleménye.

itt koronát visel, jobbában hosszú alabárd, baljában kereszt es arany-alma, feje körül gloria.

E kegyeletes szokásnak hódoltak Nagy Lajos utódai is: Mária, Zsigmond, Albert, I. Ulászló, Hunyadi János, V. László, Hunyadi Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, I. Ferdinánd és Miksa királyok.

Ezek a magyar, hogy úgy mondjuk, Szent-Lászlós aranyak, kivált Hunyadi Mátyás korában, tiszta anyaguknál s teljes súlyuknál fogva egész Európában úgy elterjedtek, mint századunkban a Louis d'or és Napoleon d'orok. A külföldön utánozták is őket. Így Vaszilyevics Iván orosz czár (1462—1505) első arany pénzét Szent-László magyar király képe ékesíti.

Az első tallérok hazánkban II. Ulászló korában, 1499-ben verték. Ezeket ismét ott ragyog Szent-László király alakja lóháton, pánczélos öltözetben, oldalán karddal, jobbában hosszú alabárdal, melyet maga előtt tart, vagy lökésre készen, magasra emel.

A magyar királyok ezen kegyeletes szokását átvették Erdély fejedelmei is. Zapolyai János Zsigmond, Báthori István, Kristóf és Zsigmond, Bocskai István arany pénzeikre a Boldogságos Szűznek, mint Magyarország védasszonyának és Szent-László királynak, mint Erdély védszentjének képét verették. Ez aranyak éppen úgy, mint Hunyadi Mátyáséi, Európa legnyugatibb széléig eljutottak és szintén mintául szolgáltak. Nevezetesen két hollandi tartomány: Geldern és Oberyssel, aranypénzeiket az erdélyiek mintájára verették: egyik oldalon Szent-László király-, a másikon Szűz Mária képével s e körirattal: PATRONA VNGARIAE.¹

Szent-László érmei közé kell sorolnunk az úgynevezett kegyeleti vagy kegyérmeket, miket ájtatos hívek olvasójukon vagy zsinórra fűzve nyakukban viselnek, azért fül is van rajtuk. Ezek közül eddigelé csak két fajta ismeretes.

Egyik tojásdad alakú, sárgaréz érem, elő oldalán Szent-István ki-

1] RUPP I.: *Magyarország ekkorig ismeretes pénzei*; és *Nummi Hungariæ* — És amit hálás köszönettel kell kiemelnünk: Dr. RÉTHI LÁSZLÓ akadémiai tag s nemzeti múzeumi ör szives közleménye.

rály glóriás és koronás alakja, másik oldalán Szent-László király képe ugyanazon modorban, jobbjában csatabárd, vértés mellére hajtott baljában pedig keresztes aranyalma; fejénél félkörben e felirat: SAN. LADISLAVS REX HVNGARIAE.

A másik fajta érem alakja hasonló az előbbeniéhez, csak hogy kisebb. Elő lapján Szent-László király koronával, dicskörrrel, palástosan, jobbjában csatabárd, balja paizson nyugszik. Körirata: SANCTE. LADISLAE. ORA. PRO NOBIS. A hátsó lapon Árpádházi Szent-Erzsébet alakja.

Mióta vannak ez érmek forgalomban? meg nem mondhatjuk. A nagyobb érem művezete Mária Terézia királynő korára mutat. Az áldott emlékü Ebenhöch Ferencz győri kanonok, kinek érem-gyűjteményével került ez a kettő is a Nemzeti Múzeumba, talán többet tudott volna mondani rólok.

PECSÉTEK.

A váradi káptalannak eredetileg egy pecsétje volt, a székesegyház védő-szentjének, Szűz Máriának alakjával. Utóbb azonban hiteleshelyi ügyszorgalmának kiterjedése két pecsétet tön szükségessé. A káptalan 1291-ben csakugyan készítettett is kettőt: egy nagyobbat és egy kisebbet. A kisebb alakjára nézve is hasonló volt a régihez, a védő-szent képe is megmaradt rajta; a nagyobb pecsét egészen új alakítás volt. A nép, az ország kegyelete már akkor Váradot Szent-László városának, a váradi székesegyházat Szent-László egyházának nevezte. A váradi káptalan osztozott a kegyeletben, s a nagyobb, az ünnepesebb pecsétre dicsőséges alapítójának, Szent-László királynak mellképét vésette.

Hasonlóképpen cselekedtek Várad püspökei, köztök először Báthori András (1329—1345), kinek pompás metszetű pecsétjén a főhelyet Szent-László királyi alakja foglalja el, maga a püspök teljes főpapi díszben a szent király lábainál térdepel.¹

1] Mindezen pecsétek rajzait lásd *A váradi püspökség tört.* I. és II. köt.

Várad, Belényes püspöki városok szintén Szent-László király alakját nyerték czímerül.

SZOBROK.

Szent-László király tisztelete egész pompájában a XIV-ik század folyamán fejlődött ki.

Nagy Lajos királynak százada, Magyarországnak fénykora. Nemcsak azért, hogy Magyarország akkor volt legnagyobb, leghatalmasabb; hanem, mert nagyságának a tudományok és művészetek külső fényt s belső értéket is kölcsönöztek.

Ekkor keletkezett a pécsi egyetem, Visegrád, Diós-Győr, Buda palotái, az esztergomi, egri, stb. székesegyházak, a kassai dóm, főpapjaink s főuraink várkastélyai szintén akkor épültek, szobrokkal, festményekkel s a képzőművészetek szebbnél-szebb alkotásaival.

A nemes versenyből, melyet az ország koronás királyával együtt a szépért, a nemesért folytatott, — Szent-László városa sem maradhatott el.

Báthori András, váradi püspök, Szent-László székesegyházát újra építtette az akkor már virágzásra jutott csúcsíves ízlés leggazdagabb alakításával, kápolna-körrel. S hogy őalatta, vagy később az új székesegyház a festészet remek alkotásaival is gazdagodott: arról történelmi emlékeink hallgatnak ugyan, de egy remek fresco-töredék, mely a székesegyház helyén került elő százados sírjából, — azt minden kétségen felül helyezi.

Báthori utódja, Meszesi Demeter, egy lépéssel még tovább ment a művészetek terén. Ismerte a külföld, nevezetesen Olaszhon műalkotásait; ilyenekkel akarta boldogítani nemzeti Pantheonunkat, Szent-László városát. És amiben megállapodott, az szent és hazafias volt egyaránt. Elhatározta, hogy felállíttatja szent királyaink szobrait.

A munkát Kolosvárott Márton és György mesterekre bízta, kiknek családjában a művészet gyakorlása hagyományosan szállt apáról-fiúra.

A szobrok el is készültek. 1370-ben állították fel őket a váradi vár udvarán, a nyugati kapuval szemközt. Három szobor volt, mind a három álló, koronás, kardos, sarkantyús. A középső arany országalmát tartott kezében, melyből kereszt emelkedett ki; az ettől balra álló szakáll- és bajusztalan ifjú embert ábrázolt, kezében kormánybottal (liliommal?) s lábainál paizsszal, melyen kettős kereszt állott; a jobb oldali nyakából lánczon kard csüngött, jobbában csatabárdot tartott s lábainál szintén paizs volt azon felirattal, hogy e szobrokat 1370-ben, Lajos magyar király idejében, Demeter váradi püspök készítette Kolosvári Márton és György, Miklós kőpíró mester fiai által.¹

E szobrok, mint már előállításuk is mutatja, de a szemtanú írók szerint is: a három magyar szent király szobrai valának. A középső: Szent-István, ettől balra: Szent-Imre, jobbra a bárddal: Szent-László. Szent-Imrét ugyanis nemzetünk hagyományos kegyelele két szent királyunkhoz csatolja, s fenmaradt magyar legendája is királynak nevezi.

Hogy a szobrok nem voltak csekély arányúak, azt mutatja Mátyás főhercegnek 1598-iki levele, melyben tudatta a műszerető Rudolf császár-királylyal, hogy a szobrokat nem küldheti fel neki, azok súlyának nagysága miatt. A császár ugyanis hallván a szobrok hírét, azt kívánta, hogy küldjék fel neki azokat Prágába.²

Művészeti becsökről pedig kezeskedik a hatás, melyet, mint még látni fogjuk, mindenkire gyakoroltak, és kezeskedik művészeiknek hírneve, a miről még szintén leend szó.

De az első szobrok megalkotójának, Demeter püspöknek, ismét voltak becsvágyó, műszerető püspök-utódjai, s a már elért sikerek, csak még inkább éleszték a vágyat újabb vívmányok után.

Szent-László király, mint legendájából s a róla fenmaradt mondákból és falképekből láttuk, a vitézség s lovagiasság eszményképe

1] Anno Domini MCCC70 Serenissimo Principe regnante Domino Lodovico Rege Hungarie venerabilis Dominus Pater Demetrius Episcopus Varadiensis fieri fecit has sanctorum imagines per Martinum et Georgium, filios magistri Nicolai pictoris de Colosvar. SCHEDIUS L.: *Zeitschrift von und für Ungarn*. 1804. 86—7. II.

2] *Történelmi tár*: IX. 95. I.

gyanánt lebegett a magyar nemzet szemei előtt, mely legszivesebben látta őt lóháton, csatabárdját fenyegetőleg magasra emelve.

Es Demeter püspöknek még a XIV-ik század folyamán egyik utóda, János váradi püspök, lelkében megérlelődött a gondolat, hogy így, amint a nemzet emlékében él, állítja elő Szent-László királyt.

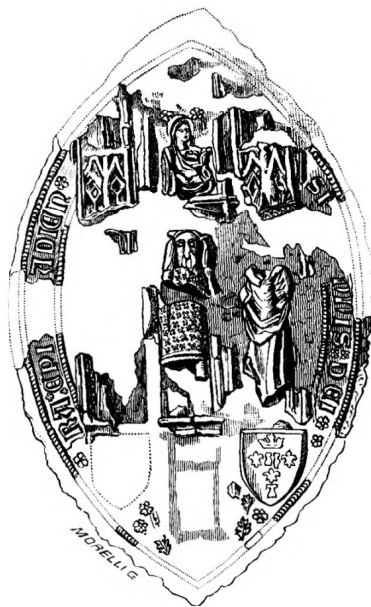
A három álló szobor megalkotói még éltek. Húsz év telt el azóta. Ez idő alatt Nagy Lajos korának műalkotásainál elégszer érvényesítheték képességöket. Hírók, dicsőségek megnőtt s túlment már hazánk határain is.

Prágából (?) megrendelték náluk a sarkányölő vitéznek, Szent-Györgynek érc lovagszobrát s ők azt el is készítették. E szobor a prágai Szent-Vid dóm előtt ma is áll. A külföldi műtörténelem nagy elismeréssel szól róla. Különösen a ló és lovag kidolgozását, a heraldikai felfogást s a részleteknek ahhoz való alkalmazását dicsérik. Egyúttal annyira sajtáságosnak is találják, hogy zavarban vannak származása felől.¹ Annyit sejtnek, hogy a kitünő mű alkotói nem voltak csehek; mi tudjuk, hogy németországiak sem.

Szent-György prágai lovagszobrának művészei azt az ihletet, melylyel a nyugati nemzetek előtt oly sajtáságos művet alkottak, a keletibb magyar ég alatt, a magyar nemzet geniusából merítették. Annál érthetőbb s megkapóbb művet alkothattak itthon nekünk, magyaroknak.

János, váradi püspök, Szent-László lovagszobrának elkészítését szintén reájok bízta.

Mellékelve közöljük itten e műszerető főpapnak egyetlen fenma-

JÁNOS VÁRADI PÜSPÖKNEK, SZENT-LÁSZLÓ LOVAGSZOBRA FELÁLLÍTÓJÁNAK (1390) PECSÉTJE, ALJÁN A PÜSPÖK CZIMERE.

1] Századok. 1879. októberi füzet 122. l. — *Archaeologiai értesítő*. 1886. 261. l. és 1891. 261. lap.

radt s még eddig ismeretlen pecsétjét.¹ Ez nagyon töredékes ugyan, de alján a püspök czimere megvan s annak nyomán talán még sikerülend megtudnunk származását és nemzetségét, ami éppen úgy, mint heraldikánkban maga e czímer is, eddigelé még ismeretlen.

A megrendelt szobor 1390-ben Szent-László király alkotásának, a váradi püspökség alapításának háromszázados évfordulójára készen állt. Ugyanazon év szeptember 8-ikán vagy 11-ikén mikor Mária királynő és Zsigmond király együtt Váradon voltak,² — a vár nyugati kapujától jobbra felállíttatott.

E szobor nem volt oly szerencsés, mint prágai társa; még rajza sem maradt reánk. Csupán egykorú leírásokból tudjuk, hogy ez is lovagszobor volt érzezből s egészen megaranyozva, mint Marc Aurel szobra a római Capitoliumon. A ló magas kőszálon állt, s a lovon Szent-László király ült, tehát mint Szent-György a prágai szobron, azzal a különbséggel, hogy Szent-László félelmes fegyverét, a csatabárdot, fenyegetőleg emelte és így nem a földre tekintett, mint Szent-György, hanem előre s inkább felfelé. A ló alatt szintén paizs függött, melynek felirata a mű keletkezésének idejét, a megrendelő püspök s a művészek nevét hirdette, valamint azt is, hogy a szobor Szent-László király tiszteletére készült.³

Hatása megfelelt János váradi püspök várakozásának.

Szemtanú írók elragadtatással szólnak róla.⁴ A költők megénekeltek.⁵ A régi egyházi ének Szent-László királyról szólóban azt mondja:

Képed feltették a magos kőszálla,
Fénylik mint nap, ragyog mint arany;
Nem elégszik senki terád nézni!

1) Eredetije a br. WESSELÉNYI-család görcsöni (Szilágymegye) levéltárában.

2) *Nagy-szebeni városi levéltár.* — FEJÉR Gy.: *Codex dipl.* X. 1. 575 l.

3) Anno M. 390 die XX mensis Maii Rege Sigismundo et Maria Regina feliciter regnantibus hoc opus fieri fecit Reverendus in Christo Pater Dominus Joannes Episcopus Varadiensis per Magistros Martinum et Georgium de Colosvar in honorem Sancti Ladislai Regis. SCHEDIUS L. i. h.

4) BONFINI, OLÁH M., ISTVÁNYI, MIKES, RÉVAI stb.

5) JANUS PANNONIUS ismeretes verse 1459-ből.

A szobor szépsége megragadta a nép képzeletét is. Szájról-szájra adta a hírt felőle, hogy tündérek készítették;¹ hogy míg e szobor s a szent királyok többi szobrai állnak, Váradot a török be nem veheti.² És addig álmodozott, mondáit addig szötte-fonta róla, míg megtalálta helyét abban a legendás világban, melylyel Szent-László király csodás alakját körülvevé. Így született meg a leggyönyörűbb legendák egyike, melyben már Szent-László király váradi ércz lovagszobrának is szerepe van.

Mikor Szent-László király — mondja a fentebb említett legendának ez új változata — kikélt sírjából, hogy Erdélybe a székelyek és magyarok segítségére siessen: az ércz ló a váradi vár udvarán királyi gazdája közeledését megérezte, megrázkodott, eleven lett, ércz lovagját levetette, Szent-László királyt a hátára vette, azután: hipp-hopp! egy ugrással a Kálvária-hegyen termelt, hét ugrással a Királyhágón s így vitte királyi urát a csataterre.

KÖLTÉSNET. ZENE. SZÓNOKLAT.

Hogy a régi lantosok, hegedősök várak csarnokában s népünk ünnepein csak úgy énekelték Szent-László királyt s dicső tetteit, mint TINÓDI SEBESTYÉN Enyingi Török Jánost vagy Eger viadalját: abban semmi kétség sincsen. Énekeikből azonban egy sem maradt reánk. De amit papjaink szent mise közben s népünk az Isten házában zengtek Szent-László királyról, az fenmaradt. Már a XIV-ik századi misekönyvben van egy, Szent-Lászlót dicsőítő ének latinul,³ a Gyöngyösi-, s a Peer-codexben pedig szintén egy-egy ének magyarul. Ez utóbbiak közül az egyik csak töredék, a másik teljes egész. Mindkettőnek megvan a latin szövege is, de kérdés: a latin-e az eredeti s a magyar csak annak fordítása, vagy pedig megfordítva? Annyi bizonyos, hogy a ma-

1] IPOLYI A.: Kisebbs munkái. I. 191. 1.

2] *Történelmi tár.* IX. 95 l.

3] BÖHM J. közlése. *Egri egyházmegyei közlöny.* 1892. 104. 1.

gyar szövegnek nincs olyan strophája, melynek legalább egy sora eszünkbe ne juttatná a magyar gyermekdalok azon ismeretes rhythmusát: Kis kacsa | fürdik || fekete tóba. — Egy üveg | alma || két üveg | alma.¹

Úgy a töredék, mint az egész ének keletkezésének kora ismeretlen. De az egész ének 26-ik sorában előfordul ez a kifejezés: «jobbágy urak» zászlós urak helyett, ily értelemben pedig az a kifejezés csak az Árpádok korában volt használatos. A verstani szabálytalanságok a sokszori lemásolás révén csúszhattak beléjük. Az egész ének, kissé megegyengetve, következőleg hangzik:

Idvez légy kegyes Szent-László király!
Magyarországnak édes oltalma,
Szent királyok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok közt fényességes csillag.

Szentháromságnak vagy te szolgálja
Jézus Krisztusnak hű követője,
Te Szentléleknek tiszta edénye,
Szűz Máriának jeles vitéze.

Magyarországnak király-magzatja,
Szent királyoknak fényes tüköre;
Neked atyád kegyes Béla király,
Hogy hozzá képest kegyes te lennél.

Nekünk születél Lengyelországban,
Adatál mennyből nagy csodaképpen,
Másszor születél szent keresztvíztől,
Ősödnek nevén László lőn neved.

1] SZILÁDY A.: *Középkori magyar költői maradványok*. I. 22. és 202. ll.

Mikoron méglen gyermekded volnál,
 Kihoza Béla Magyarországba,
 Hogy dicsekednél te két országban:
 Magyarországbán és mennyországbán.

Letelepedél Bihar-Váradon,
 A városnak lől édes oltalma;
 Templomot raktál Szűz Máriának,
 Kiben most nyugszol nagy tisztességgel.

Körül feküsznek téged császárok,
 Püspökök, királyok s jobbágy urak;
 Olaj származik szent koporsódból
 Tetemed foglalták szín-aranyba.

Téged dicsérnek szent zsolozsmával
 Papok, diákok, városi népek,
 Téged dicsér a föld kereksege,
 Téged dicsérnek Isten angyali.

Te dicsekedel király-székedben,
 Képed feltették magas kőszálra,
 Fénylik mint a nap, ragyog mint arany;
 Nem elégszik senki terád nézni.

Te arczul teljes, szép piros valál,
 Tekintettedben embernél kedvesb,
 Beszédben ékes, karodban erős:
 Lám, mindent te elejtsz, ki veled küzd.

Tagodban ékes, természetben díszes,
Válladtól fogva mindennél magasb,
Csak szépséged királyságra méltó,
Hogy szent korona téged megillet.

Testedben tiszta, lelkedben fényes,
Szivedben bátor, mint vad oroszlán;
Azért neveztek bátor Lászlónak
Mikoron méglen ifjúdad volnál.

Kiválaszta téged Szűz Mária,
Megdicsőíte sok ajándékkal;
Hogy te őriznéd és oltalmaznád
Neki ajánlott Magyarországot.

Fejedbe kele a szent korona,
Mebátoríta Istennek lelke,
Követni kezdéd atyád életét,
Rózsákat szedtél szent koronádba.

Dicsérd, magyar nép! Szent-László királyt,
Bizony, érdemli dicséretedet;
Dicsérjük őtet, angyalok! mondván:
Idvez légy kegyes Szent László király!

De volna bár ama régi korból akár egy egész hőskölteményünk Szent-László királyról: adhatna-e az neki több dicsőséget, mint az az egyszerű gyermekdal, melyet a vallási meghasonlás annyi viszálya sem tudott egészen elnémítani s mely még ma is népünk gyermekeinek ártatlan ajakán így szól róla:

Lengyel László, jó királyunk!

Tehát szakasztottan úgy, mint a legenda is mondja, hogy anyjáról Lengyel Lászlónak hivaték. —

Hunyadi Mátyás király korának hírneves költője, JANUS PANNONIUS, családi nevén Csezmiczei János, szintén szentelt a szent király emlékének egy lendületes versszakot. Ama költeményébe, melylyel Váradtól búcsút vett, érdekesen szőtte bele Szent-László királyunk ragyogó ércszobrát s márvány oszlopos koporsóját, melyről szintúgy, mint az idézett egyházi ének, azt mondja, hogy illatos folyadék származik belőle.

A lengyel humanisták egyike, PAULUS CROSNENSIS, szintén fellelkesült Szent-László király emlékezetén s egy nagyobb elegiában (14 negyedrést oldal) zengte meg dicséretét. Krakkóból az 1508-iki pestis elől hazánkba menekült, október 12-ikén Váradon volt Szent-László sírjánál, s innét Nagy-Szőlösre ment, a hol Perényi Gábor, királyi főkamarás mesternél lelt szives fogadtatást. A magyar főúr vendégszeretetét azzal hálálta meg, hogy a legnépszerűbb magyar királyról a már említett elegiát írta s azt egyébként, magyar és lengyel vonatkozású költeményeivel együtt, Perényinek ajánlva, Bécsben ki is adta.¹ A címlapon egy fametszvény áll, mely Szent-László királyt mutatja lóháton, pánczélosan; jobb vállán öl-hosszú alabárd, felette jobbról, fellegek között, szűz Mária; balról egy angyal, a ki Szent-László fejére koronát tesz; a ló lábainál a Perényi-czímer, a rajz háttérében egy vár, de nem Várad.

A rajz nem Dürer-féle munka, maga a költemény is inkább csak a régi classicusok külsőségein kapkod; de azért mégis érdekes. Tanúskodik arról a mérhetetlen kegyeletről, melyben Szent-László király emléke még mindig állott.

De még a XVI-ik század közepének költészete is, mely pedig már nem sok kiméletet ismer, Szent-László király emlékének megilletődik s mintegy bús sejtelemmel mondja felőle:

1) 1509 június 4-ikén. Az egész 42 levél. — Egy példánya a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

Oly igen féltem, a török császár
Meg ne nyargalná Szent-László lovát!

Attól fél tudniillik, hogy a török elfoglalja Váradot s megszentelteleníti a szent király sírját és szobraiát.

Ujabb kori költőink közül — hogy csak a főbbeket említsük — Vörösmarty megírta Cserhalmot:

Néma borongással megy az őskor lelke fölötted,
Cserhalom! és nem kér emlékül oszlopot érczből:
Oszlop vagy magad, oh diadalmak halma, meződdel.

Garay János már egy hosszabb lélekzetű költeménnyel dicsőíté meg Szent-László király hős tetteit és «szent nevét».

Arany János két kisebb költeményt írt róla: *Szent-László füve* és *Szent-László* cím alatt. Szébbet ezeknél még ő sem írhatott.

*

Misénk, oratoriumunk vagy dalművünk Szent-László királyról ekkorig még nincs.

De tán másképp lesz ezután.

Liszt Ferencz megírta Árpádházi Szent-Erzsébet oratoriumát; a zenei motívumot egy igénytelen magyar népdalból merítette. Vajjon tudta-e, hogy a kétszáz év előtt annyira népszerű kurucz nóta (Őszi harmat után) némi változással ma is egyházi énekeink egyikének (Oh, égből szállott kenyér) szép dallama?

Népdalaink kincses bányája még kiaknázatlan; Szent-László élete megkapó, fenséges jelenetekben gazdag: csak egy nemes zeneköltői lángész kellene hozzá.

Addig is meg kell elégednünk azzal az egy-két egyházi dal-

1] SZKÁROSI HORVÁT ANDRÁS: *Panasza Krisztusnak*. SZILÁDY A.: *Középkori magyar költői maradványok*. II. 226. 1.

lammal,¹ melyen a magyar nép Szent-László király dicséretét ma is zengi, s amely, mint maga Szent-László, keresztény és magyar.

★

A szónoklat terén már gazdagabbak vagyunk.

Magából a XIII-ik századból két dicsőítő beszéd maradt fenn Szent-László királyról. Mind a kettőt Benedek váradi püspöknek (1291—1296) egyik reánk maradt könyve tartotta fenn.² Így tehát valószínű, hogy e beszédek Benedek püspök el is mondta Váradon, Szent-László sirjánál. Ezelőtt hatszáz évvel, talán éppen a szentté avatás első évszázados fordulója alkalmával.

Hasonló beszédek hagytak hátra Hunyadi Mátyás király korának nagy szónokai: Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát, mindkettő Ferencz-rendű szerzetes. Amannak négy, emennek három beszéde van Szent-László királyról.³ Mindkettejük beszédei nyomtatásban több kiadást értek, ami kétségtelen jele nagy elterjedésöknek.

Szent-László — így szól Temesvári Pelbárt egyik beszédében — ha akarná sem mondhatná, hogy ő nem volt magyar s Magyarország királya. Őmaga mondja nekünk: csont vagyok a ti csontotokból és test a ti testetekből. Mig köztünk éle, uralkodott nemzetünkön, s ám-bár eltávozott tőlünk, még mindig uralkodik rajtunk. Mióta földi koronáját felcserélte a mennyeivel, azóta még hatalmasabb védelmezőnk s azért még inkább szeretnünk kell őt.

Ezen beszédekhez sorozandó az a szent beszéd, mely az Érdycodexben Szent-László legendája előtt áll, s mely a Temesvári Pelbárt eszméit dolgozza fel, de magyar nyelven. És éppen e nyelvnek koránál, a XVI-ik század elejénél régibb színezete arra mutat, hogy mint a temetésekre a *Halotti beszéd*, úgy Szent-László ünnepére létezett

1] *Cantus Catholici*. 1674. 511 l. — *Lyra Coelestis*. 1695. 132 l. — BOGISICH M.: *Őseink buzgósága*.

2] *Bécsi császári udvari könyvtár*: 1062. (Salisb. 227) m. XIV. 119. — *A váradi püspökség tört.* III. 116. l.

3] TEMESVÁRI illető művének czíme: *Pomerium sermonum de Sanctis. Pars aestivalis*. 1499. — A LASKAI-énak: *Biga salutis*.

egy hagyományos szent beszéd, melynek eszméit Temesvári latinul, az Erdy-codex névtelen írója meg magyarul hagyta ránk.

De a Szent-László királyt dicsőítő beszédek egész sorozata keletkezett a XVII-ik század közepén. Ekkor jött szokásba Bécsben, hogy fiatal papok, tanulók, leginkább magyarok, évenként többször is a bécsi főegyházban beszédeket tartottak Szent-László királyról. A beszédek nyomtatásban is megjelentek.

Az e nemű beszédeknek első nyomát, legalább eddigelé, 1650-ben találjuk, amikor gr. Kéry Ferencz szónokolt.¹

Általában az ifjú szónokok előkelő vagy éppen főúri családaink tagjai.

1665-ben gr. Csáky László, Léva, Végles, Szádvár örökös ura — mint a beszéd címlapja elősorolja — szent-gothardi apát.

1675-ben Lippay Miklós Ferdinánd Antal. Beszédre megjelent I. Lipót császár és király fényes udvari kíséretével.

1678-ban gr. Pálffy János Ferdinánd. Szent-Lászlót mint a magyarok Dávid királyát méltatta.

1689-ben gr. Eszterházy Gábor aranyarkantyús, Fejérvármegye főispánja, költészet-tanuló, Pál nádor fia.

1690 június 27-ikén gr. Csáky Imre kürüi apát, a bölcsészet baccalaureusa, a Pázmán-intézet növendéke, később bíbornok, érsek, váradi püspök.²

És így tovább egész sora az ifjú szónokoknak, kik történelmi nevet viseltek, s kik később magok is történelmi nevezetességet vívtak ki. Éppen ezért is felette érdekes és hasznos munkát végezne az, aki e Szent-László-beszédeket összegyűjtené.

E beszédek tartása Bécsben egy évszázadnál jóval tovább, 1773-ig tartott. Szent-István király dicsőséges jobbja ez időben kerülván vissza Ragusából, Szent-László helyett Szent-István királyról kezdtek tartani

1] Megjelent Bécsben 4 rét. 5 levél.

2] Bécs. 4 r. 8 számozatlan levél. Egy-egy példánya a Nemzeti Múzeum s a Budapesti tud. egyetem könyvtárában. Ugyanott, valamint a M. T. Akadémia, a kassai püspökség stb. könyvtárában található a fentebb idézett és a többi beszédek is.

dicsőítő beszédek. Mások a Szent-László-beszédek elmaradásának okát a jezsuita-rend eltörlésében keresik.¹ Annyi bizonyos, hogy a jezsuiták Szent-István mellett Szent-Lászlóról sem feledkeztek volna el; ők mindig kiváló ápolói voltak nemzeti védszentjeink tiszteletének.

1] PODHRÁDCZKY J.: *Szent-László király históriája*. XX—XXI. II.

HARMADIK RÉSZ.

**SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY FENMARADT
EMLÉKEI.**

EREKLYÉI.

Sírja, oltára, székesegyháza, az a régi, nincs többé; szobrai sincesenek meg.

Sírját feldulta a vakbuzgalom;¹ oltárát, székesegyházát letörette Bethlen Gábor;² szobrait összezúzta a török.³

A sok kincsből Váradnak ma nincs egyebe, mint a székesegyháznak néhány darab köve s azok egyikén egy gyönyörű fresco-töredék. Ezek is véletlenül a föld alól s a várbeli épületek lebontásakor kerültek elő. Annak idején építő anyagul használták fel őket.

Egykor még ismét templomnak, a művészet templomának köveiül szolgálhatnak, tudniillik, ha majd rá kerül a sor középkori építészetünk történetének megírására. A korai románon kezdve a barokkig minden stíl idomai gazdagon képviselvek köztök.

Egy darabocska csontja is van Váradnak Szent-László fentebb említett feje ereklyéjéből. Ezt meg alamizsna gyanánt kapta. Mert a fejereklye drága tartójával együtt csodálatosképpen megmenekült.

Mikor az erdélyiek 1557-ben Váradot bevették s a váradi püspökséget megszüntették: Szent-László feje ereklyéje s annak tartója nyomtalanul eltűnik. Egy félszázadig nem hallunk róla semmit. 1600-ban, mikor a szintén megszüntetett erdélyi püspökség helyre állt s a gyulafejérvári székesegyházban létezett kincseket számba vették, akkor tűnik elő ismét. A leltár első helyén Szent-László király feje ereklyéje s annak koronás, ezüst tartója áll. Mellette pedig az a megjegyzés, hogy

1] KATONA J.: *Hist. critica.* XXIV. 96. 1.

2—3] SZALÁRDI J.: *Síralmas krónika.* 35. — 363. II.

azt egyéb, legbecsesebb tárgyakkal együtt az erdélyi püspök a közelgő háboru veszélyei elől biztosabb helyre magával vitte.¹ Ez a püspök Náprágyi Demeter volt, ki még ugyanazon 1600-ik évben már Prágában, Rudolf császár- királynál járt. Magával vitte az ereklye-tartót is s azt, a belsejébe vésett feljegyzés szerint, ugyanott megújította.² Erdélybe azonban többé vissza nem tért, a szent ereklyét s tartóját sem küldhette vissza: Erdélyben ezután tovább egy századnál nem volt püspök, nem volt káptalan. — 1605-ben Szent-László király feje ereklyéje s tartója ismét előtűnik, de már ekkor a pozsonyi társaskáptalani egyház kincsei között s újra azon lapszéli jegyzettel, hogy azt Náprágyi magával vitte.³ Náprágyi Demeter ugyanis, miután erdélyi püspökségébe vissza nem térhetett, egyelőre pozsonyi prépost lett, azután pedig, a győri püspökség megüresedtével, 1607-ben ezen püspökséget nyerte el. Ekkor az Erdélyből kihozott kincseket, köztök Szent-László király feje ereklyéjét s tartóját magával vitte Győrbe. Ott van az ma is.

A váradi káptalan már a mult század elején, amint Váradra visszatérhetett, kérte királyi alapítója szent ereklyéjének kiadását, melytől a másfél százados szerencsétlenség fosztotta meg. Azonban eredménytelenül. Gróf Forgách Pál, váradi püspök, mikor a mult század közepén a mai székesegyház építéséhez kezdett, újabb kérelmet s követet is küldött Győrbe, de ismét sikertelenül. Végre 1775-ben, a mai székesegyház felszentelése előtt, gr. Zichy Ferencz, győri püspök, azelőtt

1] «Registrum seu Inventarium rerum et paramentorum in ecclesia maiore Albensi contentarum et repositorum anno Domini 1600 18 Maii.

Caput Sancti Ladislai Regis Ungarorum argenteum cum reliquiis eiusdem, corona argentea cum floribus quatuor deaurata.

Crux magna argentea deaurata.

Thurribulum argenteum, navicula cum cochleari argenteo.

Situla seu hydria argentea pro aqua lustrali.

Patena argentea pro excipienda aqua ablutionis manuum Sacerdotis in altari.

Tuba argentea Sancti Ladislai.

Duo candelabra argentea deaurata.

Duo cornua in argento deaurato.

Quae omnia Reverendissimus accepit in locum tutiorem propter periculum imminens ex bello.» Eredetije a pozsonyi káptalan levéltárában. 63. 1. 9. — *Magyar Sion*. I. 711—2. II.

2] *A magyar tört. ötvösmű-kiállítás lajstroma*. Második terem. 46. 1.

3] «Reverendissimus Napragj accepit.» *Történelmi tár*. 1885. évf. 774. 1.

váradai kanonok, újabb kérelemre megtett annyit, hogy Szent-László király feje ereklyéjéből a már említett kis darabot Váradnak adta.¹

Kis darab, de annál becsesebb nekünk.

Csont a mi csontunkból.

Nemzetünk, királyunk, szentünk!

Szeretettel, hálával, hódolattal hajlunk meg előtte mindig, de kivált 1892. június 27-ikén.

Annak a szent testnek drága maradványa ez a csont, melyet ma hétszáz éve a római katolikus anyaszentegyház oltárára emelt, megdicsőített s általa dicsőséget szerzett Szent-László nemzetének is.

Szeretettel, hálával, hódolattal arcunkra borulunk mind egész nemzetestül előtted, anyaszentegyházunk Ura, Istene!

Légy áldott, ezerszer áldott! azért a nagy tisztességért, azért a nagy örömért, melyet szerzettél nekünk, «szegény magyaroknak».

*

Szent-László király Győrbe szakadt ereklyéjét s annak remekműű tartóját Szent-László király városa, Várad, nem feledheti el soha. De jó az Isten! A nagy veszteség feletti bánatra végre küldött vigasztalást. És éppen Szent-László király megdicsőülésének hétszázados évfordulati napjára.

Mire e sorok napvilágot látnak, akkorra elkészül Szent-László király váradai ereklyéjének új tartója is.

A XVI-ik századi vallási gúnyvers azt veté a váradai papoknak szemére:

Szent-László fejét ti imádjátok,
Szépen ezüstbe befoglaltátok.

Várad papjai akkor sem imádták, most sem imádják Szent-László fejét, de annyi vallásos és nemzeti kegyelettel viseltetnek iránta ma is, hogy Várad püspöke, dr. Schlauch Lőrincz, azt a parányi darabot

1] *Váradai káptalani levéltár.*

is, mely a szent fejből székesegyháza birtokában van, nemcsak ezüstbe, hanem drága-kövekbe, gyöngyökbe is szépen befoglaltatá.

És Szent-László király alakja legközelebb éppen úgy, mint egykor életében, Szent-István király koronájával, Szent-István palástjában fog ismét megjelenni az ő városában, az ő nemzete között.

*

Hazánkfiak még a XVI-ik században is sűrűn látogatták a külföld búcsús helyeit. Róma, Köln, Aachen, de még a spanyolországi Compostella oltárai is gyakran látták őket. Ugyanazon utakon jártak imádkozni, amerre honkereső őseik villogtaták egykor fegyvereiket.¹

Egyrészt azért történt, hogy Nagy Lajos királyunk Aachenben, a császár-koronázó dóm mellett a magyar szent királyok tiszteletére s a búcsújáró magyarok vigasztalására kápolnát építtetett és ott három ereklyetartóba Szent-István, Szent-Imre és Szent-László ereklyéit elhelyezé. Ezek közül két ereklyetartó még megvan. Mind a kettő ezüst, zománczozattal s a XIV-ik századi gót ízlés remek művezetével, Nagy-Lajos király, Magyarország stb. címerével. Alakjuk hasonlít a szentségmutatókhoz, s rajtuk is kristály szelencze van, melyben a szent ereklye áll.² De kérdés: vajjon a harmadik, az elveszett ereklyetartóval nem éppen Szent-László király ereklyéi veszték-e el?

Bolognában három helyütt is, nevezetesen, Szent-István, Szent-Péter és Szent-Jakab egyházaiban voltak ereklyéi Szent-László királynak. Az utolsó helyen egész állkapcsa, mely Győrött csakugyan nincs meg. Mikor, ki által jutottak oda az ereklyék? arról nincs tudósítás; annyi bizonyos, hogy 1650-ben már ott voltak.³

A zágrábi kézereklye, melyről fentebb szóltunk, ma is megvan, s a Szent-László alapította zágrábi püspökség, ma már érsekség, székesegyházában tisztelettel őrzik.

De Szent-István művének, a kereszténység megalapításának befejezője, Szent-László ereklyéiből a magyar Sionnak is jutott.

1) *Régi magyar költők lára*. II. 204. l. — *Monumenta Vaticana*. Sor. 1. V.

2)–3) IPOLYI A.: *Kisebb munkái*. I. 385–386. l.

A biharvármegyei születésű, szegény jobbágyfiu, de később pécsi püspök, Telegdi Miklós, beszéli a következő korabeli történetet: «Sok csodák lettenek, — úgymond — Szent-László koporsójánál és csak nem régen, mi időnkben is, emlékezünk róla, hogy némely betegek meggyógyulának koporsójánál. Kit megirigyelvén a pokolbeli ördög, és bánván, hogy a mi Istenünk, az híveknek épületekre, e szent király tetemeit nem szünnék számtalan jelekkel ékesíteni: felindítá ellene egynehány álnok szolgálit, kikkel koporsóját többül kirontatá és csontjait sok káromlással csúfolással té s tova hányatá. De az naptól fogva, hogy azt mívelék, nem sokáig éle — amig éle is pedig, ingyen nem éle, hanem vajuvék — az, aki oka lőn a szent koporsó törésének. És úgy hala meg, hogy benne szakadna magva az ő nemzetségének (Zapolyai János Zsigmond). Mely nemzetségben találtattanak ugyan, kik egyházakat raktanak a szenteknek tisztességekre; de ennél ez utolsónál több soha senki nem volt oly istentelen, ki ilyen boszúsággal illette volna valamely szentnek, avagy csak közönséges keresztyénnek is koporsóját.»¹

Egy másik, szintén egykorú tudósítás pedig, midőn hasonlóképpen elmondaná Szent-László sírjának megszenteltségtelenítését, hozzá teszi, hogy ez 1565 június 22-ikén Zapolyai János Zsigmond parancsára történt,² és hogy ugyanakkor Szegedi Benedek, a váradi Szent-István-káptalan kanonokja, véletlenül a székesegyházba lépven, a kiszórt ereklyék közül sikerült megmentenie egy darabot. Ezt azután Báthori Andrásnak adta, kinek mint hű katolikusnak, ecsedi várába a váradi székeskáptalan már 1556-ban átszállította egyházi kincseinek nagy ré-

1] 1580-ban kiadott *Predikációinak* III. részében 356. lapon.

2] Nehány nappal azelőtt János Zsigmond még egészen másképp viselkedett; volt testőre, az olasz Gromo ugyanis ezt írja: «Daselbst (Váradon) befindet sich die Domkirche von wo einige Huguenotten etliche schöne Gemälde un Altäre herauswerfen wolten — gerade während meiner letzten Durchreise, nämlich *Anfangs Juni* 1565. als ich gegen den kaiserlichen Feldherrn Schwendi zog. Es kam eine Klage vor den Fürsten, welcher bewaffnet zu Pferde sass, dass Gott diese Schmach bevorstehe, und da es zu einem Volksauflaufe und zu Keulenschlägen kam: so zerstreute er selbst diesen verruchten Haufen, welcher jene Kirche zerstören wolte.» *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge.* II. 9. 1.

szét.¹ Báthori ismét a következő 1566. évben Nagyszombatban az esztergomi káptalan őrizetére bízta.²

A főkáptalan meg is őrizte híven. Az ereklye, mely a szent király lába csontjának egy része, az esztergomi főegyház egyik fő kincse ma is, holott szentségmutató alakú ereklyetartóba van helyezve.³

Meg kell még említenünk, hogy a XVII-ik század végével, nevezetesen Váradnak visszafoglalása (1692) után, szorgosan keresték Szent-László királynak sírját és ereklyéit. Akadtak is oly nyomokra, melyek oda mutattak, hogy I. Rákóczy György fejedelem idejében Szent-László király testét király-színű kamuka lepedőbe takarva megtalálták s azután a vár egyik bástyája alá ismét elrejtették.⁴ Királyi tetemet csakugyan találhattak; a váradi várban, mint láttuk, több király és királyné volt eltemetve; 1755-ben is találtak királyi csontvázat. De Szent-Lászlónak feje, karja s egyéb részei, mint láttuk, nem feküdtek a sírban s ez is 1565-ben feldulatott; ama kamuka lepedőbe takart test tehát Szent-Lászlóé nem lehetett.

OKLEVELEI ÉS PECSÉTJE.

Szent-László király tizennyolcz évnél tovább uralkodott, de uralkodása óta hétszáz év telt el, s e hosszú idő zivataraiiban oklevelei annyira megritkultak, hogy közölök csak három jutott el korunkig. Ezekből is csak egy eredeti, a másik kettő későbbi átirat.

Az eredeti, mely 1093-ban kelt, Szent-Márton pannonhegyi monostoráról szól, annak szent edényeit, egyházi szerelvényeit, még könyveit is egyenként sorolja elő.⁵ Ugyanazon monostor leváltára őrzötte meg.

1] *Esztergomi orsz. levéltár.* V. 359. l.

2] KATONA I.: *Hist. critica.* XXIV. 96. l.

3] IPOLYI A.: *Kisebb munkái.* I. 374. 387. 392. ll.

4] PODHRADCZKY J.: *Szent-László tetemei.* 63. s köv. ll.

5] WENZEL: *Árpádkori.* I. 39. l.

A két átiratnak, egyike a somogyvári apátság alapítólevele 1091-ből;¹ másika a pécsi püspökség határjárásáról szóló 1093-ból.²

Ezekenkívül maradtak fenn még egyes levélrészletek, de szintén csak átiratban.

Es vannak oklevelek, mint például a hirhedt Visa-féle,³ miket Szent-Lászlótól származtatnak, de ezek koholmányok.

Ugyancsak a pannonhegyi levéltárban van még egy oklevél, mely nem Szent-Lászlóé, de azért oly becses, mintha az övé volna. Ez ok-

SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY EGYETLEN FENMARADT PECSÉTJE 1095-BŐL.

levél Szent-László unokatestvérének, Dávid hercegnek, 1095-iki adománylevele a tihanyi monostor részére; de a pecsét, melyet a királyi megerősítés jeléül függesztettek rája, Szent-László király pecsétje. Es ez a pecsét annál becsesebb, mert egyetlen, s eddig még kiadatlan volt.

Nagyon megviselte már az idő: kopott, töredezett; de annyi mégis látható rajta, hogy a szent király, kora stylusának megfelelő körben, trónon ül, öltözete bő, földig érő, haja dús, jobbjaiban liliomos kor-

1]—2] FEJÉR: *Codex dipl.* I. 468—480. II. FEJÉRPATAKY L.: *A királyi kancellária.* 17 és 88. II.

3] FEJÉR: *Codex dipl.* I. 472. 1.

mánybotot tart. Az egész elrendezés tökéletesen hasonlít utódjának, Kálmán királynak, pecsétjéhez.

A köriratból, mely a szent király feje felett álló, egyenlő száru keresztől indul ki, már csak a következő betűk láthatók:

✱ SIGILL. LAD... A... EGIS
(Sigillum   Ladislai   Regis)

TÖRVÉNYEI.

XI-ik századi királyaink közül, csak háromnak: Szent-Istvánnak, I. Endrének és Szent-Lászlónak törvényei maradtak reánk. Endre törvényei csak néhány sornyiak; Szent-István törvényei két könyvre, Szent-Lászlóéi háromra terjednek.

Szent-László 1091-ben fejezte be utolsó hadjáratát, melyet az oroszok ellen intézett. Innet is diadalmasan tért vissza országába, melyet már előbb a kúnok s besenyők hadaitól megtisztított. Ekkor nyílt először Szent-István halála óta kilátás a tartósabb békére. Es e legelső alkalmat arra használta, hogy az ország belügyeit, melyek a lefolyt negyven évi zavarok közben annyira összebonyolódtak, valahára rendezze.

A következő 1092. év május havában, Szabolcsmegyében országgyűlést tartott. Tán épp a szabolcsi földvárban, mely Tokajtól nem messze, napkeletre, a Tisza balpartján ma is áll, hogy sajátos elrendezésével s alakzatával fogalmat adjon nekünk a honfoglaló ősök megerősített helyeiről.

A gyűlésben a királyon kívül részt vettek az ország összes főpapjai, apátjai s főurai, s a tanácskozásonak a papság s a nép is tanuja volt.

A szerzett törvényeket három könyvbe szedték: az első könyvnek 43 cikkelye van; a másodiknak 16; a harmadiknak 30.

A törvények főcélja: az élet- és vagyonbiztoság, az erkölcsi tisztaság, az egyházi kormányzat és fegyelem megszilárdítása.

Igy, például, aki ünnepeken s vasárnapokon templomba nem

megy: verést kap. De ha a templom messze van: a község nevében legalább egy menjen el, és három kenyeret, meg egy szál gyertyát vigyen az oltárra.

Aki ünnepen vagy vasárnap vadászni mer: lovát és kutyáit vesztli. Aki pogány módra berkekben, kutaknál, forrásoknál áldozik: egy ökör a bírsága. Aki a női erény ellen vét: úgy bűnhődik, mint a gyilkos. A gyilkosok, rablók, hatalmaskodók pedig oly bűnökért is, mikért ma legfeljebb pár évi fegyházat szenvednek, akkor egyik vagy mindkét szemök kitolásával, örökös szolgasággal vagy éppen halállal lakoltak.¹

Altalában Szent-László törvényei felette szigoruak, mint a magyar hadi törvények még a XVII-ik században is, mikor minden czikkelyök vége oda ment ki: «mert meghall érette!» De legalább nem tettek személyválogatást; egyaránt sújtottak szegényt és gazdagot, urat és szolgát. Szigorúságukkal szemben pedig ott állott a szent király kegyesége, ki — legendája szavai szerint — az igazság szigorát az irgalom szelidségével mérsékelvén, alattvalói inkább szerették őt, mint féltek tőle, amiért a népnél nem is volt más neve, mint «kegyes király.»

PÉNZEI.

Erdélyben, már Bánfi-Hunyad vidékén, úton-útfélen hevernek az úgynevezett nummulitok, azok a kerek alakú, apró kövek, melyek feltűnően hasonlítanak az ércpénzhez. Népünk csakugyan azt tartja rólok, hogy eredetileg azok az ezüst és aranypénzek voltak, miket a kúnok Szent-László király idejében szórtak el, hogy az őket üldöző magyarokat feltartóztassák, de a szent király kővé változtatta azokat. Ezért ma is Szent-László pénzeinek nevezi.

De mi itt Szent-László király igazi pénzeiről akarunk szólani.

Ezek mind ezüst denárok, melyekből harmincz darab tett egy bizanci aranyat. Összesen kilencz különböző fajtájok ismeretes.

1] Szent-László törvényei a *Corpus Juris* minden kiadásában. — PÉTERFI-nél: *Concilia* I. — ENDLICHER-nél: *Monumenta Arpadiana*. 325 s köv. II.

Elő oldalukon mindig * LADISLAVS REX vagy * LADISCLAUS RE körirat áll, a köriraton belül pedig különféle, kezdetleges diszítvány. Így az első s második fajtán kisebb kereszt s ennek karjai között háromszögek és holdacsók. A harmadik fajtán a király szembenéző, koronás feje. A negyediken nagy kereszt, sarkaiban egy-egy kisebb kereszttel. Az ötödiken s hatodikon három egymásmellett álló kereszt, mintegy Kálvária a három keresztfával. A hetediken nyolcz sugárú csillag. A nyolczadik s kilencedik fajta már sokkal ritkább s csak újabb időben lett ismeretes.

Hátsó oldalukon * PANONAI (Pannonia = Magyarország) felirat van, vagy pedig ismét a szent király neve elszórt, alig olvasható betűkkel.

Általában Szent-László király pénzein, mint egyebütt is azon kor érmészetében és művészetében első helyen a kereszténység eszménye nyert kifejezést.¹

ALAPÍTÁSAI.

A szent-jobbi apátság. melyet Szent-István király dicsőséges jobb kezének őrizetére alapított, sok viszontagságon ment keresztül.

Négy századig a Szent-Benedek-rend bírta; a XV-ik század végével átment a pálos-rendűek birtokába. 1557-ben az erdélyi kincstár tette rá kezét s azután az erdélyi fejedelmek egy-egy hívőknek adogatták: Kendinek, Bocskainak, Rédeinek, míg 1660-ban elfoglalta a török.

Huszonhat év mulva megszabadították a töröktől, de birtokait sem az akkori apát, Homonnai Drugeth Bálint, sem ennek utódjai: Illés István, Bakó János, hanem csak Winkler Mátyás (1712—1719) nyerte vissza.

Azóta az apátság ismét áll. De nem úgy, mint hajdan.

1] A fentebbi numismaticai adatokat dr. RÉTHI LÁSZLÓ akadémia tag s nemzeti muzeumi ör sziveskedett velünk közleni; fogadja érettek hálás köszönetünket.

A régi monostor, a szent jobbkez egykori helye, elpusztult. Ez nem a mai templom helyén, hanem fenn a hegyen, a mostani temetőben állt. Maga a szent kéz sincs itt többé, hanem Buda várában. És ami szintén nagy változás: a szent jobbnak ma is van őre, mint hajdan; de az őr még mindig nem nyerhette vissza a szent-jobb apátságát.

A *váradai püspökség*. Pusztá helyen, hol Szent-László király még vadászott, alapította ugyanő. E helyen a püspökség, mikor onnat a XVI-ik században száműzték, — mit hagyott maga után? Egy várost, Váradot, emlékszerű épületekkel, műkincsekkel, az áhitat, a tudomány, a nemzeti hagyományok csarnokaival, az ipar, a kereskedelem tűzhelyeivel. Külföldi tudósító mondja a régi Váradról, hogy «földi paradicsom».¹ S a városnak megfelelő volt a vidék. Szintén külföldi, olasz tudósító, feljegyzésre méltónak találta Várad vidékének jólétét, kastélyait, műveltségét.² Ezek mellett monostorok, klastromok s közel négyszáz templom, ugyanannyi iskola állott, melyekben imádkoztak Magyarország boldogulásáért, s nevelték azokat a nemzedékeket, melyek bölcsességgel s önfeláldozással fentartották e hazát.

És mikor a pusztulás, a gyász évei elkövetkeztek, a váradai káptalan szétszórt tagjai³ akkor sem mondtak le minden reményről. Száműzetésöknek még huszadik évében is (1577) azon vannak, hogy Szent-László székesegyházának szent edényeit s ruháit megmentse az elpusztulástól.⁴ Nem kételkednek benne, hogy az ősi hit s vele Szent-László király vallásos tisztelete Váradon még helyre áll.

És helyre állt.

A *zágrábi püspökség*, mióta Szent-László király megalapította, gyöngye, büszkesége volt mindig a magyar katolikus hierarchiának. Területe egyesíti magában úgy a régi Tót-, ma Horvát-, mint Magyarországnak egy-egy részét, s papjai, püspökei előtt mindig nyitva állt

1] *Történelmi tár.* 1878. évf. 907. l.

2] *Siebenbürgische Landeskunde.* Neue Folge. II. 9. l.

3] «Capitularibus Varadiensibus nunc sub fidelitate suæ Maiestatis sparsim in ditione eiusdem Maiestatis suæ degentibus.» Ferdinánd király levele 1557. szept. 25-ikéről. *Budai orsz. levéltár*: Királyi könyvek Collat. eccl. I. 52. l.

4] *Esztergomi országos levéltár*: Lib. V. 359. l.

az út Szent-István birodalmának legfőbb egyházi s világi méltóságaira.

Különben is szerencsésebb a magyar hierarchia legtöbb püspökségénél. Középkori székesegyháza, melyet egy váradi, de előbb zágrábi püspök, Scolari András (†1426), is épített, — ez a szép székesegyház fenmaradt, egyházi kincsei közül is sokat megmenthetett.

Ezek között van egy miseruha, mely a hagyomány szerint Szent-László király ruhájából készült;¹ továbbá Szent-István és ugyancsak Szent-László király egy-egy ereklyéje, nagybecsű ereklyetartókban.

SZENT-LÁSZLÓ FÜRDŐJE.

Nagy sok vakok sánták, gyógyulának meg a szent király érdeme miatt — mondja a legenda Szent-László királyról.

Ez napjainkban is megtörténik, nem ugyan a szent király sírjánál, mely már nincs többé, hanem a váradi melegvizű forrásoknál, melyeket már a legrégebb történeti emlékek Szent-László fürdőjének neveznek.

Mintha Szent-László király szeretetének melege áradoznék ki e forrásokból! — az a szeretet, melylyel a szomjan epedőknek forrást nyitott, a halálra váltaknak gyógyító füvet keresett.

És feltűnő, hogy a mint sírjánál a szemek gyógyulása ismételve fordul elő: ugy Janus Pannonius is e forrásoknak szemgyógyító erejét magasztalja.

De nemcsak a testnek, az ember lelkének is volt ott gyógyforrása. A fürdőben a szegény betegek számára kórház állott és abban kápolna a Szent-Kereszt tiszteletére. VII. Incze pápa 1405-ben mindazoknak, kik e kápolnában ájtatosan imádkoznak, búcsukat engedett.²

1] *Archaeologiai Értesítő*. X. 165—171. ll.

2] «Innocentius . . . Universis Christi fidelibus . . . salutem . . . Cupientes igitur, ut Capella sancte Crucis hospitalis pauperum circa aquas calidas, *balneum* sancti Ladislai regis nuncupatas, Waradiensis diocesis, congruis honoribus frequentetur et etiam conservetur . . . omnibus vere

Ezért emlegetik sokan hálával e fürdőt, mint például a boldogtalan sorsú Artándi Balázs (1531) a siralomházban is.¹ A krónikás meg a helyet, ahol áll, gyönyörűségnek mondja.²

Ma is az.

De e források vizének egy nevezetessége is van: egy virág, melynek párja hazánkban nem akad. A tudomány *Nymphaea thermalis* néven ismeri, de magyar neve nincs. Elnevezhetnők Szent-László virágának éppen úgy, mint van Szent-László füve, pénze és csillaga.

*

Fenn az égen ragyog egy csillagzat, melyet a magyar nép Szent-László szekerének hí.

A névben ama szekerre való emlékezés tükröződik vissza, mely a szent király testét «csodálatosképpen, emberi segedelem nélkül» vitte Váraddá, s onnat csillagokká változván, megdicsőülése helyére, az égbe.

De visszatükrözi az a név a magyar nép lelkületét is.

Míg Szent-László király tiszteletére királyok, főurak templomokat építettek; míg dicsőséges képét művészek aranyokra verték, templomok falaira festették s kőben, ércben megörökíteni törekedtek; míg századokon keresztül szónokok magasztalták, költők megénekelték: ez a «ragaszkodásában hű, érzületében eszményi, szeretetében rajongó nép» a királyt, a ki őt megérteni s becsülni tudta, — a csillagokig emelte, s nyolczszáz év múlva is ott gyönyörködik benne.

penitentibus et confessis, qui in . . . necnon sancte Crucis festivitatum diebus eandem Capellam devote visitaverint annualim et ad huiusmodi conservationem manus adiutrices porrexerint . . . tres annos et totidem quadragenas . . . de iniunctis eis penitentis misericorditer relaxamus — Presentibus post decennium minime valituris . . . Datum Viterbii Sexto Kalendas Septembris (27) Anno Primo.» Archivio della Dataria, Anno I. Libro VIII. folio 242. Dr. KARÁCSONYI JÁNOS szíves közlése.

1] *Leleszi országos levéltár*: Actor. 1549. 7. 45.

2] SZALÁRDI J.: *Siralmas krónika*. IX. könyv. 5. rész.

